

מהדורת ביקורת!

הערות ותיקונים
יתקבלו בברכה!

יד
מהר"י

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב יצחק רצאבי שליט"א

פוסק עדת תימן

פרשת ויקהל ופקודי – החודש

(נמסר במוצש"ק כי תשא)

אדר התשפ"ו בשל"ז
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור דברי הרמב"ם בעניין הקב"ה שאין בו ממאורעות הגוף, והמשך לגבי מה שאמר המן הרשע לאחשורוש, כי עם ישראל ישנים מהמצוות כעת, והקב"ה ישן. וחידוש נחמד מהדרשן הגר"י גלינסקי זצ"ל בעניין זה, י"י מַלְךְ, י"י מַלְךְ. התעוררות וחיוק האמונה כעת בזמן המלחמה עם איראן.

תשובה לטוען כי מכך שהרמב"ם לא כתב בעניין 'והלכת בדרכיו' – מה הוא שמח אף אתה תהיה שמח, משמע דלא שייך שמחה אצל הקב"ה.

האם שלמה המלך כתב ספרי חכמות, חוץ ממשלי קהלת ושיר השירים, וחילוקי הדעות האם שלמה המלך היה יותר חכם ממשה רבינו.

עם ישראל, הוא לב העולם. דברי הגר"ש וולבה בעניין ספר הזוה"ק שכתב רשב"י, כי אחריו גם אצל הגויים היו ספרים שהכילו מתורת הסוד היהודית. וגם בדורות שאחרי כן, קמו אצל הגויים תנועות אשר נוסדו על תורתם של חכמי ישראל.

בעניין 'עוגיות פורים', שרצוי להימנע מלקראם בשם אָזני המן.

תשובות לשואלים בעניין ירידה למקלט, וכניסה לחדר מוגן וכד' כעת בזמן האזעקות. הזדמנות לקיים מצות ונשמרתם מאד לנפשותיכם, ולא להתעצל בגלל הטרחא. מה נקרא 'ראה שוטה'. שכיח היזקא.

'משלוח מנות' נוסף מהרה"ג חיים לוי הי"ו, בעניין הכשפים והמזיקים, אם הם קיימים גם בזמנינו.

© כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 826

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש על ידי רבי חיים שניאור זלמן בן אברהם אבא גביראל הי"ו, מארצה"ב, להצלחה בפרנסה ובכל העניינים, ונחת מכל יוצאי חלציו. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש ע"י רבי יאול דוד בן שמחה פ"נים הי"ו, מארצה"ב, להצלחתו בפרנסה ובכל העניינים, שתמיד יהיה לו ולרעייתו ישוב הדעת, ונחת מכל יוצאי חלציו, ולעילוי נשמת גדליה מתתיהו בן מרדכי זצ"ל שחל יום היאר-צייט שלו אמש יח אדר. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש על ידי – זהו נדיב מיוחד שת"ר הרבה תרומות לכולל נתיבות מהרי"ץ, מגיע לו ברכה מיוחדת, תענו אמן בכוונה – רבי יעקב בן דוד מאיר גיגי הי"ו מארצה"ב, להצלחתו בפרנסה, שלום בית ובשיפוצים, ונחת מכל יוצאי חלציו, יחד עם רעייתו החשובה מרת עדן שתחי'. בעבור שהתנדב לכולל נתיבות מהרי"ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש על ידי האשה החשובה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר גיגי שתחי' מארצה"ב, להצלחה מרובה בפרנסה בנחת, בכריאות איתנה, ונחת מכל צאצאיה. בעבור שהתנדבה למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

ביאור דברי הרמב"ם בעניין הקב"ה שאין בו ממאורעות הגוף, והמשך לגבי מה שאמר המן הרשע לאחשורוש, כי עם ישראל ישנים מהמצוות כעת, והקב"ה ישן. וחידוש נחמד מהדרשן הגר"י גלינסקי זצ"ל בעניין זה, י"י מַלְךְ, י"י מַלְךְ. התעוררות וחיוזק האמונה כעת בזמן המלחמה עם איראן.

לשון רבינו הרמב"ם בהלכות יסודי התורה [פרק ראשון הלכה י"א], כיון שנתברר שאינו גוף וגויה – הרי אחד מיסודות הדת הוא, שהקב"ה אינו גוף ולא דמות הגוף. אחרי שהרמב"ם מברר, שהקב"ה הוא איננו דבר מגושם, אלא דבר רוחני – יתבאר שלא יאָרְעו ולא אחד ממאורעות הגוף. שום דבר ממה שקורה בגופים, אינו שייך אצל הקב"ה.

לא חיבור ולא פירוד. לא מקום ולא מדה. ולא עלייה ולא ירידה. ולא ימין ולא שמאל. ולא פנים ולא אחור. ולא ישיבה ולא עמידה. ואינו מצוי בזמן, עד שיהיה לו ראשית ואחרית ומניין שנים. מתאריך זה, עד תאריך זה.

ואינו משתנה, שאין לו דבר שיגרום לו שינוי. ואין לו מות ולא חיים, כחיי הגוף החי. ולא סכלות ולא חכמה, כחכמת האיש החכם. החכמה היא משהו חיצוני, שהאדם יש לו חכמה, אולם הקב"ה הוא היודע והוא הידוע והוא הדעה.

לא שינה, ולא הִקְצָה. לא שייך שהוא יישן, ולא שייך שיתעורר.

ולא כעס ולא שחוק. ולא שמחה ולא עצבות. לא שתיקה, ולא דיבור כדיבור האדם. כך אמרו חכמים, אין למעלה, לא ישיבה ולא עמידה, לא עורף ולא עפוי. כמבואר בגמרא בחגיגה דף ט"ו ע"א.

המפרש שם מבאר, כי 'עיפוי' היינו מלשון עייפות, או מלשון תנועה. מתנועע.

ובהלכה י"ב ממשיך וכותב הרמב"ם, הואיל והדבר כן הוא, כל הדברים הללו וכיוצא בהן שנאמרו בתורה ובדברי הנביאים, הכל משל ומליצה הם. כמו שנאמר, יושב בשמים ישחק. כעסוני בהבליהם. כאשר שש י"י, וכיוצא בהן.

הרי ישנם פסוקים בתורה, שכתוב בהם לשונות כאלה, שאפשר להבין אותם כפשוטם. כגון [שמות י"ט, כ'] וַיֵּרַד יְיָ עַל הַר סִינַי, א"כ ישנה אצלו ירידה. אומר הרמב"ם, כל הדברים האלה הם רק בתורת משל, זה רק לשבר את האוזן. אלו אינם דברים שקיימים במציאות, לא שייך אצל הקב"ה הדברים הללו, כפי שבני אדם מבינים אותם לפי המושגים שלנו, בראות העיניים שלנו.

על הכל אמרו חכמים, דיברה תורה כלשון בני אדם.

הקדוש ברוך הוא, לא שייך שיהיה לפניו שחוק, ולא שייך שיכעס. אדם שהוא כועס, אדרבה זאת חולשא. למה הוא כועס? כי לא עשו את רצונו. וכדומה. והוא חסר-אונים. אין לו שליטה.

משא"כ הקב"ה. אמנם נאמר וַיֵּחַר אַף יְיָ [במדבר ל"ב, י'], וַיֵּחַר אַף יְיָ [דברים י"א, י"ז], אבל פירושו שככה הוא מתנהג, זאת הנהגה כזאת של כעס. לא שזה באופן עצמי במציאות, אלא שעכשיו ישנה הנהגה של מדת הדין.

שערי יצחק – השיעור השבועי

הוא עזב את עם ישראל, הסתיר את פניו מהם, הוא לא כ"כ דואג להם, שלח אותם היום לבין שאר אומות, החריב את בית המקדש וכו'.

כך מובא באסתר רבה [פרק שביעי אות י"ב], ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד (אסתר ג, ח), אותו שנאמר בו (דברים ו', ד') י"י אחד – העם של הקב"ה, שהוא אחד – ישן לו מעמו. אמר לו הקדוש ברוך הוא, אני אין לפני שינה, הדא הוא דכתיב (תהלים קכ"א, ד') הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל. ואתה אמרת, יש לפני שינה? חייך, שמתוך שינה אני מתעורר על אותו האיש, ומאבדו מן העולם. הדא הוא דכתיב (תהלים ע"ח, ס"ה) ויקץ כישן י"י, ויך צריו אחור.

דהיינו, אני אתנהג איתך, כמו ישן. דהיינו, שהנסים יהיו נסים נסתרים, בדרך הטבע, כאילו ישן. כביכול, הדבר לא נעשה במכוון, אבל מצטרף מקרה למקרה, אחד ועוד אחד ועוד אחד. זהו נס נסתר, שרק מי שמתבונן רואה אותו. מקשר את העניינים. זה לא כמו קריעת ים סוף, שרואים בגלוי דבר נגד הטבע.

*

כולם מכירים את הצדיק הרה"ג יעקב גלינסקי זצ"ל, דרשן חריף בחסד עליון. בצעירותו כשלמד בישיבה, הוא הגיע לעשיר אחד ביום פורים, במטרה להתרים אותו לישיבה. הגביר – בעל הבית – שהיה אמור לתרום לישיבה, אמר לו, תשמע, יעקב. אם הינך רוצה להגיד לי דבר תורה, אני עושה איתך תנאי. שהקושיא תהיה מהסידור, והתירוץ ממגילת אסתר.

אמר לו, בסדר. אין בעיא. תביא סידור. הביאו סידור, והוא התחיל לקרוא, י"י מלך, י"י מלך, י"י ימלוך לעולם ועד. אמר לו הגביר, טוב, זה כתוב בסידור. אבל מהי הקושיא? מה לא טוב? זה בסדר.

ענה לו הגר"י גלינסקי – הנני קורא לכם מתוך ספר תולדותיו ויוותר יעקב – הסדר הוא השאלה. הסדר כאן מבולבל. צריך היה להיות כתוב, י"י מלך, י"י מלך, י"י ימלוך לעולם ועד. כלומר, קודם מלך בעבר, אחר כך מולך בהווה, ולבסוף ימלוך בעתיד.

וכן הוא אומר, האותי הם מכעיסים. הרי הוא אומר, אני י"י לא שניתני. ואילו היה פעמים כועס ופעמים שמת, היה משתנה.

וכל הדברים האלו, אינם מצויים אלא לגופים האפלים, שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם. אבל הוא ברוך הוא, יתעלה ויתרומם על כל זה.

*

המן הרשע אמר, כי הקב"ה ישן, כפי שהבאנו בס"ד בשיעור הקודם. ההבנה והיתפוסה של ישן, הכוונה בזה שהוא אינו משגית. נרדם ח"ו. כפי שאליהו הנביא היתל בנביאי הבעל, אולי ישן הוא ויקץ [מלכים א' י"ח, כ"ז]. אתם צועקים לאלהיכם והוא אינו עונה, אולי הוא נרדם. תצעקו חזק, שיתעורר.

הגמרא במגילה [דף י"ג ע"ב] לגבי המן, ליכא דידע לישנא בישא כהמן. הוא היה מומחה גדול, לדבר לשון הרע בהתחכמות. למצוא נקודת תורפא בכל דבר, ולהפוך אותה אל הצד השני. בערמוניות ובשנינות לשון. אחשורוש שומע את זה, ומקבל פחד. מה הינך רוצה, שאני אתעסק עם היהודים? מה עשה הקב"ה לנבוכדנאצר, ולפני כן לפרעה, שטיבע אותו בים. כל מי שקם על עם ישראל, הקב"ה הפיל אותו והשפיל אותו. הנני חושש.

ענה לו המן, אל תדאג. ישנו עם אחד, מפּוֹד ומפּוֹד בֵּין הָעַמִּים [אסתר ג', ח']. דורשים חז"ל, למה כתוב ישנו עם אחד? היה צ"ל יש עם אחד, מה זה ישנו? אלא פירושו, ישנו מן המצוות. עם ישראל, הם רדומים. עכשיו, הם לא צדיקים גדולים. אכן פעם הם היו צדיקים, ולכן אז הקב"ה עשה להם נסים ונפלאות, אבל עכשיו הם ישנו. הם עצלנים. כך לפי המובא בגמרא.

אולם במדרשים, דורשים כי המן אמר זאת כלפי הקב"ה, שהוא ישן. ישנו – הקב"ה ישן. אל תדאג. הקב"ה לא יתנקם בך, הוא לא יעניש אותך, כי כעת הוא רדום. מה הפירוש רדום? עם ישראל עכשיו בגלות, הקב"ה מסתיר את פניו מהם. אז בעת קריעת ים סוף, הוא עשה להם נסים, כי אז הקב"ה היה ער. אבל עכשיו,

לכן כתוב י"י מֶלֶךְ, בתורת הדבר הראשון. כי ה' מֶלֶךְ וה' ימלוך, זה לא חידוש. אנחנו רוצים להדגיש ולעורר, אל תחשבו כי כעת ה' הוא לא מֶלֶךְ, כאילו שה' עכשיו ישן. דבר ראשון, ה' הוא מֶלֶךְ גם בהוה, הקב"ה שומר על עמו ועל נחלתו.

נהנה העשיר מן השאלה ומן התשובה, ותרם מתת הגונה לישיבה...

הערה מהקהל: מעשה זה שאמר הרב, ראיתו מובא בס' והגדת לבנדך על מגילת אסתר, אך הוא בקצרה, ובלתי מובן היטב כמו ששמעתי עכשיו מפי כת"ר ושמחתי.

תשובת מרן שליט"א: מה שאמרתי לפניכם, הוא מתוך הספר ויותר יעקב, שכתבו אותו בני משפחתו.

תירוצים נוספים לשאלה דלעיל, למה הקדימו י"י מֶלֶךְ שהוא לשון הוה, העלינו בס"ד בנפלאות מתורתך פ' בשלח ע"פ י"י ימלוך לעולם ועד.

*

בעוה"ר גם כעת, אנחנו צריכים להתעורר. בודאי מצד אחד, אנחנו עדיין במצב של הסתר פנים. אולי יותר ויותר. החשך יכסה ארץ וגו'. אבל צריכים אנו לבדוק את עצמינו אם לא ישננו מן המצוות, ולחזק את האמונה בהקב"ה, הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל.

בעזרת הי"ת בהמשך השיעור נדבר על העניין של זנשמרתם מאד לנפשותיכם, כי צריכים ללכת למקום מוגן בעת אזעקה. אם כי, תורה מגנא ומצלא. בעזרת הי"ת אם תהיה לנו אפשרות, נעשה לאחר השיעור הפרת עצה, אם נראה לכם. זה לוקח רק עוד מספר דקות, לא הרבה זמן.

תשובה לטוען כי מכך שהרמב"ם לא כתב בעניין זה הלכת בדרכיו – מה הוא שמח אף אתה תהיה שמח, משמע דלא שייך שמחה אצל הקב"ה.

הנני חוזר לדברי הרמב"ם [שדיברנו עליו בתחילת השיעור], כי הקב"ה אינו ישן, ואין לפניו לא כעס ולא שחוק.

צריך להיות הסדר, עבר הוה עתיד. מדוע מתחילים עם ההוה?

"אכן", נהנה הגביר, "קושיא יפה. עכשיו התשובה, מהמגילה".

"כמובן, מהמגילה – כפי ההסכם שעשינו – אמר המן, ישנו עם אחד מפוזר ומפורד, ודרשו על המלה 'ישנו' כך, אמר המן הרשע, אותו אחד שנאמר בו 'י"י אחד' – ישן לו מעמו. אמר לו הקדוש ברוך הוא, אני אין מלפני שינה, שנאמר 'הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל'. אתה אמרת שיש לפני שינה? חייד שמתוך שינה אני מתעורר עליך ומאבדך מן העולם, שנאמר 'ויקץ כישן י"י, ויך צריו אחור'. המשיך ר' יעקב, 'ומה הפירוש של כל זה? הרי המן ידע שה' חולל לעם ישראל נסים ונפלאות בעבר.

התערבות גלויה של ה' במהלך דרך הטבע, כמו שאכן קרה בקריעת ים סוף, אמר המן, זאת היתה הנהגת ה' בדרך ערנות. עכשיו חשב המן, זו תקופה של הסתר פנים. הנהגת ה' שהיא בבחינת שינה. הכל זורם כדרך הטבע, בלי נס גלוי.

אמר לו ה', אתה חושב שאני ישן? שזו תקופה של הסתר פנים? אני לעולם לא ישן, אני תמיד שומר על היהודים, ואת אבדנך אביא כדרך הטבע, בלי נס גלוי. כמו 'מתוך שינה'."

התפעל העשיר עד מאד, "יפה מאד! ומה הקשר של כל זה, למה שאמרת מתוך הסידור?"

"זהו בדיוק. שה' מֶלֶךְ כבר בעבר, יודעים כולם. זהו אינו חידוש. כולם יודעים – אפילו המן ואחשורוש – כי ה' מֶלֶךְ בעבר.

על הנסים ועל הנפלאות שהיו בקריעת ים סוף ובנס חנוכה. אמנם נס חנוכה היה אחרי המן, אבל הוא רק מוסיף זאת בתורת משל. להסביר את המובא בסידור.

שה' ימלוך לעתיד לבוא בזמן הגאולה – גם יודעים כולם. מה קשה להאמין, כעת בזמן ההוה. הלכך מקדימים לומר תחילה י"י מֶלֶךְ, לשון הוה וכו'.

שערי יצחק – השיעור השבועי

כאשר אנחנו אומרים 'עוז וחדוה במקומו', הדבר אינו סותר את מה שהרמב"ם אומר, כי הקב"ה אין לפניו שחוק. כי בפועל, זה לא הכוונה שעכשיו הוא עצמו שמח, ובזמן אחר הוא עצמו עצוב, אלא הכוונה שזאת ההנהגה אז. ומאחר שזאת היא ההנהגה של הקב"ה, אזי מכך אנחנו לומדים. זה לא משהו עצמי אצל הקב"ה, שלפעמים הוא 'אין לו מצב רוח'. שלפעמים הוא כועס, ולפעמים הוא שמח. אם אומרים זאת כלפי הקב"ה, אזי כביכול ח"ו השפלנו אותו, להשוות אותו לח"ו לבני האדם. זהו שקר. בלתי נכון. הדבר איננו בעצמיותו. משא"כ אצל בני אדם.

גם מה שאומרים כלפי הקב"ה, חנון ורחום, שהקב"ה מרחם, אין פירושו שעכשיו יש לו רגש של רחמים, אלא שזאת הנהגה של רחמנות.

ממילא, הכל מתיישב על מי מנוחות.

שאלה מהקהל: מה הפירוש, שיש בו הכל?

תשובת מרן שליט"א: ההנהגות שלו. ללכת בהנהגה שלו, ההנהגה הממוצעת. זהו 'עוז וחדוה במקומו'. אכן ישנם מצבים, שהקב"ה מתנהג כאילו בכעס. כאשר הוא צריך לכעוס, בודאי שהוא מפעיל בעולם הנהגה של מדת הדין, חרון אף. אבל ההנהגות בדר"כ הן ממוצעות.

שאלה מהקהל: בגמ' ברכות דף ז. וע"ז דף ד. מבואר דאיכא רתחא קמי קב"ה, וא"ל זועם בכל יום, וכמה זעמו? רגע. וכי גם אנחנו צריכים לזעום בכל יום רגע, מצד מצות והלכת בדרכיו? תשובת מרן שליט"א: נראה דשאני התם, שזועם הי"ת על העבירות והחוטאים, עניין שלא שייך כלל אצלנו. ועי' צל"ח ושאר מפרשים שם.

האם שלמה המלך כתב ספרי חכמות, חוץ ממשלי קהלת ושיר השירים, וחילוקי הדעות האם שלמה המלך היה יותר חכם ממשה רבינו.

לגבי מה שדיברנו בשיעורים האחרונים, בעניין כל החכמות, כי ספרי החכמה של שלמה המלך, שהיו בעם ישראל ונאבדו מהם, אומות העולם לקחו והעתיקו אותם, כי אלכסנדרוס מוקדון השליט את אריסטו על הספרים הללו,

מישהו טען לי, הרי דיברנו בזמנו בשיעור תצוה התשפ"ו בשל"ז] בעניין 'זהלכת בדרכיו', כי הרמב"ם אומר בפ"א מדעות שהמצות עשה ללכת במדותיו של הקב"ה, היינו במיצוע. והרמב"ם כותב עוד שם, שהאדם צריך להיות בשמחה תמיד. 'לעולם יהיה אדם בשמחה, בנחת, בסבר פנים יפות'. ושאלנו, היכן מצינו אצל הקב"ה המדה הזאת, שיתקיים גם בכך והלכת בדרכיו? ואמרנו, כי כתוב 'עוז וחדוה במקומו'. או 'שהשמחה במעונו'.

הוא בא וטען, הרי הרמב"ם כותב במפורש בהלכות יסוה"ת, כי הקב"ה אין לו כעס, ולא שחוק. א"כ אין לפני הקב"ה שחוק.

ולכן הוא אמר, כי כאשר הרמב"ם כתב 'מה הוא נקרא חנון, אף אתה חנון. מה הוא רחום, אף אתה רחום. מה הוא נקרא קדוש, אף אתה קדוש', במכוון הרמב"ם לא הוסיף לכתוב 'מה הוא שמח, אף אתה שמח'. כי אצל הקב"ה, לא שייך שתהיה שמחה. המושג שמחה, לא קיים אצל הקב"ה. ולכן הרמב"ם לא הזכיר זאת, כי העניין של שמחה ושחוק הוא אינו קשור להקב"ה.

נראה לי, שזאת איננה שאלה. ולא עוד אלא ההיפך. הדבר בעצם מחדד את הבניין הגדול שעשה פה הרמב"ם, בשיטה שלו בעניין 'זהלכת בדרכיו', ללמוד ממדותיו של הקב"ה את שיטת המיצוע, כי הרמב"ם הרי כתב – בין היתר – להיות שמח כל ימיו. מה שהרמב"ם בנה זאת על מאמר חז"ל, מה הוא חנון אף אתה חנון וכו', והרמב"ם לא המשיך זאת כלפי דברים אחרים, כי הוא לא יכל להגיד זאת בשם חז"ל, מכיון שהם לא אמרו ולא כתבו את זה. זהו בעצם החידוש שלרמב"ם.

ממה שחז"ל כן אמרו, הוא עשה 'בניין אב' לכל המדות, למרות שחז"ל לא אמרו זאת במפורש. לפי השיטה שלו, שיטת המיצוע, היסוד מתחיל מכאן. ואת היתר, תבין לבד.

לכן הרמב"ם לא היה יכול לכתוב, 'מה הוא שמח אף אתה שמח', כי חז"ל לא כתבו זאת בספרי. אבל זהו החידוש שלו בעצם.

הדעה הסוברת כי השוחט צריך לטבול תחילה במקוה, כמ"ש המפרשים על ס"ח שם.

ויש חכמה, שאדם יודע בבהמה או בחיה, אם היא כשרה או טרפה. זאת חכמה. לא על פי ההלכה, בלי לבדוק את הריאה ואת שאר האיברים.

ואף אם נשחטה הבהמה, ונתערבו החתיכות הכשרות והטרפות, אי זה כשרה, או איזו טריפה, ואיזו נבלה.

מי שיודע, כתוב בספרים – אפילו בספרים נפוצים – כגון בזה"ל, אם תרצה לידע אם יש בבהמה טרפות, תראה בעין ימין של-בהמה, אם הוא זכר. או אם היא נקבה, בעין שמאל. אם הלבן אדום, אין בה שום טרפות. ואם הוא לבן, בידוע שיש בו טרפות. וזיל נפי. נדפס בכלל פירוש הרב סעדיה מנצורה על שערי קדושה למהרי"ץ מהדורת הרב שמעון צאלת, בשנת התשד"מ, דף ע"ח עמוד ב'.

אלא אם היו כתובות החכמות, היה בא לידי רעה. שהרעים יאמרו, אין בדיקה לבהמה לאחר שחיטה, כי מכירים אנו אותה שהיא כשירה. אין צורך לבדוק, כי אנחנו יודעים שהיא כשרה.

וכן לכל דבר היה לו חכמה לדעת, ולא נכתבה כדי שלא יסמכו עליה.

אבל הוא מודה, וכל חכמת שלמה, וכל מיני חכמות, רמוזים בתורה, קצת[ם] או דוגמתם.

לגבי הפרט הזה, גם הוא מסכים, כי כל החכמות ששלמה המלך אמר – כפי שהבאנו בשם הרמב"ן – הן רמוזות בתיבות התורה, בגימטריאות, באותיות העקומות והלפופות, וכל יתר האותיות המשונות, או בתגין.

ברם לכאורה, ישנה כאן שאלה.

הרי כתוב לגבי שלמה המלך, וַיִּחְפֹּס מִכָּל הָאָדָם מֵאֵיתָן הָאֲזָרְחֵי וְהַיָּמָן וְכָל־כָּל וְדָדָע בְּנֵי מַחֹל [מלכים א' ה', י"א]. ודרשו חז"ל לגבי המלה 'הימן', כי זהו משה רבינו, שנאמר עליו [במדבר י"ב, ז'] בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא. א"כ שלמה המלך היה חכם, יותר ממה רבינו. כך לפי המדרש הזה. ורבים אומרים, כי מה שנאמר

כפי שכתב בספר הכוזרי, וכפי שהעלו בהרבה ספרים כך, לכאורה נראה רבי יהודה החסיד, בספר חסידים, יש לו דעה אחרת בנושא. כי הוא כותב במפורש, ששלמה המלך לא חיבר שום ספר נוסף, רק משלי קהלת ושיר השירים.

וזה מפורש כנגד דעת רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי, אשר כתב [במאמר שני אות ס"ו] כי כל החכמות הועתקו אל הכשדים וכו'. וכך אומרים מפרשיו, כגון האוצר נחמד, שכתב כי שלמה השלים את כל החכמות לתכליתן. ובהמשך הוא כותב, בחרבן בית ראשון, שהחריב נבוכדנאצר מלך כשדים, ואז נלקחו כל ספרי החכמות אל הכשדים. ש"מ כי היו ספרים בפועל.

אולם לרבי יהודה החסיד, בעל ספר חסידים [בסימן תס"ח], היה פשוט לו שהדבר אינו כן. כי הוא בא ושואל, למה הוא לא כתב?

יכול להיות, שאם הוא היה יודע את השיטה הזאת, שהספרים הללו היו ונאבדו, אזי אולי הוא לא היה שואל את השאלה, וממילא הוא גם לא היה מגיע אל התירוץ שלו. אבל עכ"פ אצלו הדבר היה פשוט. הוא אינו קובע ששלמה המלך לא כתב, אלא כיון שהוא ראה שאין את הספרים הללו, ממילא היתה לו הנחה פשוטה שהם לא נכתבו.

ברם לפי דברי הכוזרי, וכל אלה שהולכים בשיטתו, הספרים האלה היו, רק שבעם ישראל לא שמרו על הספרים הללו, כי הם אינם קדושים, זאת איננה 'תורה', והם נאבדו במשך הדורות, וגם בגלל הצרות בגלות, והועתקו באומות העולם. אבל אצלו היה פשוט, ששלמה המלך מעיקרא לא כתב אותם בכלל.

וזה לשונו שם, למה לא כתב שלמה המלך חכמתו מה היו, ולא כתב אלא ג' ספרים בלבד.

והוא עונה, כי אם היו נכתבים שאר דברים היו עוסקים בהם וממעטים להגות בתורה והיה בא לידי ביטול תורה ומצות.

כי יש חכמה, שאדם רואה בבשר, ויודע אם השוחט באותו לילה שימש מטתו. זה כפי

שערי יצחק – השיעור השבועי

תגובת מרן שליט"א: ראיתי חכם אחד בזמנינו שכתב כך, אבל לענ"ד לא נהירא. וכמו שנבאר בל"ד בשיעור נוסף.

מי שיעיין בספר מעם לועז [על ס' מלכים שם], יראה כי הוא הביא את הדעות הללו, והוסיף לאחר מכן דבר מעניין בשם רבי אברהם בן שלמה, שהוא מחכמי תימן הקדמונים, אשר כתב כי הדבר אינו נכון. המעם לועז מביא זאת בקצרה בשם רבי אברהם בן שלמה, בדף פ"ג ד"ה ויש מפרשים. אבל מי שיעיין בספר בפנים [דף נ"א], יראה כי ישנה אריכות על כך. הוא ג"כ מביא את המאמר הנז"ל, אבל דוחה זאת. והוא מביא מדרשים שכתוב בהיפך. דהיינו כי גם בחכמה, משה רבינו היה יותר משלמה המלך.

וזה מקצת לשונו שם, חנן ה' לשלמה תבונה יתרה, עד שלמד החכמה, והוציא אחריה הבינה. ורבותינו דרשו, ויתן אלהים חכמה לשלמה ותבונה הרבה מאד, ורחב לב פחול אשר על שפת הים [מלכים א' ה', ט'], מהו 'כחול' ר' לוי אמר, נתן לו חכמה כנגד כל ישראל, שכתוב בהן [הושע ב', א'] והיה מספר בני ישראל פחול הים. ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם וכו'.

ובהמשך [בדף נ"ב] הוא כותב, זיהימן, אמרו, משה. אשר נאמר עליו, בכל ביתי נאמן הוא. וכלכל, זה יוסף, אשר נאמר עליו ויכלכל יוסף [בראשית מ"ז, י"ב]. ודרדע, אמרו, דור שכולו דעה, כוונתם דור המדבר.

הדבר הראשון שהוא אומר, כי פשט המקרא, הוא בודאי אינו כך. 'הימן וכלכל ודרדע בני מחול', אלה בני זרח בן יהודה, כמובא במפורש בפסוק בדברי הימים [א' ב', ו'], ובני זרח, זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרע, פלם חמשה. אין בדבר פקפוק. מה הינך מתנגד, לדברים שהם מוחשיים? זהו פסוק מפורש. המכוון הוא אל החכמים הללו שהיו באותם הדורות. ועיין פירש"י לספר מלכים שם.

ואח"כ [בדף נ"ד] הוא כותב זאת במפורש. אלא שאני מקצר, ומי שירצה שיעיין בפנים.

[דברים ל"ד, י'] ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, היינו בנבואה דוקא לא קם, אבל בחכמה כן קם.

שלמה המלך היה חכם, יותר ממשה רבינו. ככה הם אומרים.

אולי יש להוסיף לשיטתם אסמכתא דרך רמז, כי שלמה הן אותיות משה עצמו, אך בתוספת למ"ד, המרמזת לימוד כידוע.

אם הדבר כך, הרי לאידך גיסא אנחנו אומרים כי הכל בעצם רמז בתורה, ושלמה המלך למד את כל החכמות הללו מן התורה, א"כ איך יכול להיות שהוא ידע יותר ממשה רבינו?

לפני שאענה על כך בס"ד, אקדים, כי העניין הזה איננו מוסכם. אמנם ראיתי כי הרבה ספרים נוקטים כך, וכנראה יצא להם זאת מתוך דברי הגמרא בראש השנה [דף כ"א ע"ב] שכתוב שם בזה"ל, 'בקש קהלת למצוא דברי חפץ, בקש קהלת להיות כמשה. יצתה בת קול ואמרה לו, וכתוב יושר דברי אמת (דברים ל"ד, י)'. ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. וחד אמר, בנביאים לא קם, במלכים קם וכו'. ישנה שם מחלוקת בין רב לשמואל, לא ניכנס בעת להסבר הסוגיא וכו', אבל בשורה התחתונה הנני אומר, כי כך כתבו בהרבה ספרים, כי בחכמה הוא היה יותר ממשה רבינו. רק בנבואה, משה רבינו היה יותר, משא"כ בחכמה.

שאלה מהקהל: רבי עקיבא לא ראה בתורה את מה שמשה רבינו לא ראה?

תשובת מרן שליט"א: אכן, הדבר קשור לענייננו. בגמרא במנחות [דף כ"ט ע"ב] כתוב כך, בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים וכו', ר' עקיבא וכו', משה רבינו לא ידע מה הם אומרים, עד ששאלו אותו תלמיד וכו'.

הערה מהקהל: לכאורה לק"מ, כי המדובר שם דוקא 'בשעה שעלה משה למרום' לקבל תורה, דהיינו לפני שהוא קיבל את התורה. משא"כ לאחר שקיבל את התורה.

היה יודע מה הן אומרים. תשש כחו. כי שמע שהם אומרים דברים, שהוא אינו מכיר. כיון שהגיע לדבר אחד, אמרו לו תלמידיו, רבי, מנין לך? אמר להן, הלכה למשה מסיני. נתיישובה דעתו.

זהו מאמר מפורסם. ומ"מ האור החיים מביא מאמר אחר ממדרש במדב"ר, אבל גם ממנו יוצא אותו הדבר.

וזה לשונו שם, וראיתי לישיב מאמרי רז"ל, שאמרו (ויקרא רבה כ"ב א') שלא היה דבר שלא נמסר למשה בסיני, ואפלו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. ואמרו במקום אחר (במדבר רבה י"ט ו') כי רבי עקיבא היה דורש מה שלא ידע משה, כאמרו "הדברים עשיתים" – "אעשה" לא נאמר וכו', יעויין שם דבריהם, וכן כמה מאמרים שדומים לזה.

הוא שואל, כי לכאורה ישנה סתירה. מצד אחד כתוב [ויקרא רבה כ"ב] לא היה דבר שלא נמסר למשה רבינו, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. ומצד שני כתוב, שרבי עקיבא דרש, מה שמשה רבינו לא ידע.

והוא עונה כך, ונראה כי ישוב המאמרים הוא, כי הן אמת שכל דבר תורה נאמר למשה, ואין חכם יכול לדעת יותר ממה שידע משה. והגם שתצרף כל דורות ישראל, מיום מתן תורה עד שתמלא הארץ דעה – אין חידוש שלא ידעו משה.

אבל ההפרש הוא, כי משה נתן לו ה' תורה שבכתב ותורה שבעל פה. והנה האדון ברוך הוא בחכמתו יתברך, רשם בתורה שבכתב כל תורה שבעל פה שאמר למשה, אבל לא הודיע למשה כל מה שנתן לו בעל פה היכן הוא רמוז בתורה שבכתב.

וזה היא עבודת בני ישראל עמלי תורה, ללבוש ההלכות שנאמרו למשה בסיני והסודות והדרשות, פלן יתנו להם מקום בתורה שבכתב. ולזה תמצא שבאו התנאים וחיברו תורת כהנים וספרי וכו' וכל דרשותם בכתובים אינם אלא על פי ההלכות, והלבישום בתורת ה' תמימה שבכתב.

הוא מאריך לפרש כי מה שכתוב 'מכל האדם', הכוונה שהוא לקח מכל חכם את החכמה המיוחדת שלו. זה בקי בזה, וזה בקי בזה, והוא קיבץ ושילב את כולם ביחד.

מן המוכחש, שיהא שלמה חכם יותר מכל אלו בכללותם, ובפרט משה רבינו ע"ה. אלא עניין הדברים כך וכו'.

ובהמשך [בדף נ"ה] הוא מביא מאמר חז"ל מפורש שהיה בידו, שאומר אחרת. וז"ל, ואמרו ז"ל בפירוש זיחכם מכל האדם, מכל אדם חכם, חוץ ממה רבינו ע"ה. כי משה רבינו, אין לו ערך בחכמתו. לפי שאמרו, חמשים שערי בינה נבראו בעולם, וכולם נמסרו למשה חוץ מאחד וכו'.

וגם אחר כך [בדף נ"ט] הוא חוזר על זה, כך אמרו בפירוש זיחכם מכל האדם, מכל אדם חכם, חוץ ממה רבינו. כי ה' העיד לו, בכל ביתי נאמן הוא. כלומר, שהוא השיג עולמי בכלליותו ופרטותיו.

*

נחזור לשאלת דקמן. אם כל החכמה של שלמה המלך, נלמדה על ידו מן התורה, א"כ איך הדעה החולקת סוברת שמשה רבינו לא ידע כמו שלמה?

נלע"ד בס"ד כי התשובה היא, על פי הגמרא במסכת מנחות, מה שהזכירו מקודם. וזהו יסוד חשוב מאד, הידוע בשם מהר"ח בן עטאר, בספרו אור החיים [פרשת תזריע, י"ג ל"ז]. שהוא שואל שאלה דומה לזאת.

אעפ"י שהוא לא הזכיר בהדיא את הגמ' במנחות, אבל רמז אליה.

שם בגמרא מובא בזה"ל, אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות. אמר לפניו, רבש"ע, מי מעכב על ידך? אמר לו, אדם אחד יש, שעתיד להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ, תילי תילין של הלכות. אמר לפניו, רבש"ע, הראהו לי. אמר לו, חזור לאחורך. הלך וישב בסוף שמונה שורות, ולא

שערי יצחק – השיעור השבועי

הלל כיוון לכך מדעתו. מובא בירושלמי בפסחים, על שלשה דברים עלה הלל מבבל, וזה אחד מהם. הלל הבין לבדו מן הפסוק 'טהור הוא, וטיהרו הכהן, כי רק אם זה טהור, והכהן טיהר, אז זה טהור. אבל אם לא, לא. כך עלה בדעתו. כך הוא הבין את הפסוק. חבריו לא הסכימו עמו. וכאשר הוא עלה לירושלם מבבל, ושאל שם על כך, אמרו לו כי כך היא ההלכה בתושבע"פ. אבל הוא מצא, שהדבר רמז בפסוק. מי שיעיין שם במפרשים, קרבן העדה לפני משה, יראה כי כך זה לפי פירוש קרבן העדה.

וכך גם האור החיים לומד, שהלל כיוון לזה מדעתו. כפי שכתב בתחילת דבריו שם, ועל דבר זה עלה הלל עליו השלום (ירושלמי פסחים ו' א') מבבל. משמע שלא היה יכול להכריחם – שאר החכמים שהם אתו בבבל – מהפסוק, עד שעלה לארץ ישראל, וקיבל שכן הוא ההלכה כמו שדרש הוא.

אפשר היה אולי לפרש פירוש אחר, למה כתוב 'טהור הוא, וטיהרו הכהן'. ישנו מהלך אחר, לפרש את זה. יש פירוש הפוך, כי 'טהור הוא' היינו, אל תחשוב שאם הינך חכם, ויודע לבדך שזה טהור, אינך צריך את הכהן. אל תאמר, אני רואה שזה טהור, אני יודע את כל ההלכות והנני יודע שזה טהור. לא. וטיהרו הכהן. תלוי באמירת הכהן, ואפילו אם הוא עסדהארץ. גזירת הכתוב. מה שאתה יודע, זה לא מעלה ולא מוריד.

במלים אחרות, הדרשה איננה מוכרחת. אין הכי נמי. אבל כיון שבעצם ההלכה היא מקובלת בודאי, ורק מחפשים היכן הדבר רמז, א"כ אפשר להגיד כי זהו מה שהתורה רמזה. ואם מישהו יחלוק ויגיד שזה לא רמז פה, כי ישנו כאן פירוש אחר, בסדר. זה ג"כ יכול להיות. הדבר אינו מוכרח. אבל אם אפשר להגיד כי זהו מה שרמזו פה, אפשר לקבל את זה.

ממילא יוצא כך. שלמה המלך גילה מתוך התורה, מתוך הרמזים, את ההבנה שמשה רבינו לא ידע, כי הקב"ה לא מסר לו את זה.

ואחריהם ועד היום, זו היא עבודת הקדש של בני תורה, לדייק המקראות ולישבם על פי המאמרים שהם תורה שבעל פה, וזו היא עבודת התורה הנקראת ארץ החיים.

וענין זה, לא נמסר למשה בלל לדעת כל תורה שבעל פה, היכן היא פְּלֵה רמוזה בתורה שבכתב.

ולזה אמרו זכרונם לברכה שדרש רבי עקיבא דרשות שלא ידעם משה. אין הכוונה שלא ידע משה עיקרן של דברים. הלא ממנו הכל, אפלו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. אלא שלא ידע סמיכתם ודיוקם היכן רמוזים בתורה. וזה לך האות מה שלפנינו, שדרש הלל מהכתוב ההלכה שנאמרה למשה בעל פה ולא גלה ה' למשה עקרה בכתוב ובא הלל ודרשה. ודברים אלו נכונים הם.

הוא אומר, כי את כל התורה כולה, כל החידושים וההלכות, משה רבינו ידע. אין הלכה בתורה שבע"פ, שלא נמסרה למשה רבינו. אבל היכן זה רמז בתורה, את זאת משה רבינו לא ידע. כי הקב"ה לא גילה לו. את זה, חכמי ישראל בכל הדורות, מה שהם עמלים, הוא להראות איפה התורה שבע"פ רמוזה בתורה שבכתב.

דהיינו, דורשים איזו דְרָשָׁה מן הפסוק. ישנן הרבה דרשות, שחז"ל אמרו אותן, שהן נחשבות דין דאורייתא. ומצוי שאנחנו רואים שזה לא הפשט. והתשובה כי בעצם אין הַכִּי נְמִי, אין חובה שזה יהיה הפשט. אבל לא בגלל שהם דרשו זאת, הוציאו מכך הלכה. אלא, ההלכה היתה ידועה ומקובלת, אלא שהם מחדשים ואומרים שהיא רמוזה כאן, במלים הללו.

למשל, כאשר יש נגע צרעת, צריכים שהכהן יגיד שזה טהור. ואם הכהן טעה, ואמר על דבר טמא שהוא טהור? לכאורה, נאמר [שם ויקרא י"ג, ל"ז] וטיהרו הכהן. מה שהכהן אומר, זהו מה שצריך להיות. ברם, לא. אם אכן זה לא טהור, אזי מה שהכהן אומר, זה לא מעלה ולא מוריד. הוא טעה. האמירה שלו איננה משפיעה. ישנה הלכה כזאת, בתורה שבעל פה. כתוב כי

כיום המדע הוא בכלל לא רוחני, אלא גשמי גמור. כל המדע הוא מנוצל בשביל לעשות ככל היותר, שיהיה לבני אדם יותר תענוגות, וכדומה. וק"ו שכבר אינני מדבר על כל מה שהגיעו בזמנינו, כל המכשירים שהמציאו, שמשתמשים בהם לכל רשע ופשע.

ולהמציא איך להרוס את העולם, כל הפצצות הזוועתיות וכו'. זהו המדע. במקום לבנות את העולם, הם הורסים את העולם מכל הבחינות. וזאת, מפני שהתנתק המדע מן התורה. כי בשורש, זה היה רוחני.

זהו מה שהבאנו בזמנו, כי עם ישראל הוא הלב של העולם. כך הוא כותב, והמקור שלסגנון הזה, הוא לקוח מספר הכוזרי, שכותב, עם ישראל הוא לב העולם, כי הם הביאו לעולם את האור האלהי.

זה נכון גם מבחינה גשמית. כל העולם, רועש וגועש מסביב עם ישראל. תמיד, וגם היום. עד שיגיע, וְאֶסְפְּתִי אֶת כָּל הַגּוֹיִם אֶל יְרוּשָׁלַם לְמִלְחָמָה [וזכריה י"ד, ב'], עד שתהיה מלחמת גוג ומגוג וכו'.

בכל אופן, הוא – הגר"ש וולבה – כותב חידוש מאד גדול.

וזה לשונו [עולם הידידות, בין ששת לעשור, עמ' ל"ב], כאשר אומות העולם סטו מן התורה, לבקש יותר תועלת מעבודת השמש והירח – זנחו את בניין האדם, לטובת בניין עולמם החמרי. מכל מקום, עדיין הכירו ביסודו הרוחני של-עולם, עד שבא אריסטוטלס, וקיעקע גם את הידיעה הזאת מלב האומות.

מעתה, דרך החכמה ברורה. בניין המדע משגשג, והדרך פתוחה לניצול המדעים, להפקת תועלת מירבית מתגליותיו וכו'. שיבשו את מטרת החכמה ומגמתה לעבודת השי"ת.

עכשיו הוא כותב דבר מעניין. כל דבר שנהיה בעם ישראל, אומות העולם באו אחריכך ועשו לכך איזה חיקוי.

וזה לשונו, ועדיין התורה היא לב העולם. אפילו במשך כל הדורות, עדיין עם ישראל הוא המרכז. הדבר פלא עצום.

זהו היסוד שכתב מהר"ח בן עטאר בספרו אור החיים, ולפום רהטא אינני יודע מדוע הוא כתב זאת בשם עצמו, בלשון ז'ראיתי ליישב', וכן אח"כ נראה כי זה יישוב המאמרים, שהרי למעשה כבר כתב זאת מהרח"ו בשער מאמר רבותינו ז"ל [שבת דף י"א ע"ב], הנה ארז"ל כי אפי' מה שתלמיד וְתִיק עתיד לחדש, הכל נגלה למשה. ולכאן דבר זה (תימא) [תימה] גדול(ה).

אבל הענין הוא, כי משה ודאי שכל מה שעתיד להתחדש בעולם בכל התורה – ידע. אלא, מה שידעם, היה בע"פ, אבל לא היה יודע לדרשם ולרמזם בפסוקי התורה כל א' וא' במקומו. עד שבאו חכמי הדורות, וכל א' ואחד היה דורש הדרשות שהם מחלק נשמתו, ולומדם מן הפסוקים. וכן היה ברבי עקיבא, שכל אותם תלי תלים של הלכות, עם שכבר נגלו למשה ענינם אלא שלא נגלה לו מקום רמיזתם בפסוקים, ובא רע"ק ודרשם על קוצי התורה. והיה אומר, קוץ זה, רומז לְדִרְשָׁה זו, וזו לזו.

כל ההלכות, ניתנו בעל-פה למשה מסיני. ורבי עקיבא בא ואמר, היכן כל דבר רמוז. זה רמוז פה, וזה רמוז פה, וכו'. זהו מה שהוא חידוש. ובלנ"ד עוד נרחיב בעניין בס"ד.

ממילא מתיישב גם כן באותה דרך, העניין של חכמות שלמה המלך.

עם ישראל, הוא לב העולם. דברי הגר"ש וולבה בעניין ספר הזוה"ק שכתב רשב"י, כי אחריו גם אצל הגויים היו ספרים שהכילו מתורת הסוד היהודית. וגם בדורות שאחרי כן, קמו אצל הגויים תנועות אשר נוסדו על תורתם של חכמי ישראל.

ישנו דבר חשוב, שאמר הרה"ג שלמה וולבה זצ"ל, מה שהתחלנו בזמנו להביא, בעניין חכמות העולם, כי עם ישראל הוא הלב של עולם, ושבעצם כל הפילוסופיא וכו', הכל מתחיל מן התורה. אבל במקור, כל החכמות היו רוחניות, אלא שהגויים – והתחיל בכך אריסטו – הם הפרידו בין הרוחניות לבין הגשמיות, עד שאנחנו רואים את 'קריסת' המדע שבזמנינו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

'קדמות ספר הזוהר', כי אמנם הזוהר נתגלה רק בימי הביניים, אבל קדמותו אינה מוטלת בספק.

כעת תשמעו.

רבי שמעון בר יוחאי, היה חי חמשים שנה אחרי חרבן בית המקדש. זמן קצר אחריו, אנו מוצאים את זרם ה'גנוזים' שהקיף הוגי דעות רבים בין הגויים, נצרים ויוונים כאחת. הגנוזים מכילה אלמנטים רבים מתורת הסוד היהודית.

הפלא ופלא. הוא אומר, כי אחרי רשב"י, קם ונהיה אצל אומות העולם משהו הדומה לזה.

אין ספק, שיש כאן הד, אמנם קלוש אבל ברור, מתורתו של רבי שמעון בן יוחאי.

זהו דבר אחד.

דבר שני. החוקרים כבר עמדו על ההשפעה העצומה שנודעה לר' שלמה בן גבירול ולרמב"ם על חכמי ימי הביניים. אחרי הרמב"ם, ור"ש אפן גבירול שקדם לו, קמו הוגי דעות גויים שהלכו לאורם. זה השפיע עליהם. ואין צורך להתעכב על זה כאן.

ואחרי רשב"י, היה רבינו האר"י ז"ל. תשמעו דבר מעניין.

יורשו הגדול של ר' שמעון בר יוחאי, היה האר"י ז"ל (הרצ"ד-השל"ב). זמן קצר אחריו, היה חי בגרמניה סנדלר מסתורי, יעקב בימה (1575-1624), אשר מחשבתו מתקרבת מאד לגילוי של האר"י ז"ל בענייני השתלשלות העולמות, אם כי בשיבושים רבים.

אין שום ספק, כי האור העצום שהאיר בצפת, והובא ע"י ר' ישראל סרוק תלמיד האר"י ז"ל לאיטליה וגרמניה, השפיע על מחבר זה, אם באופן ישיר אם בעקיפין. יעקב בימה השפיע מצדו על הוגי דעות רבים בדורות הבאים. אותו הוגי, הושפע מתורת הקבלה.

*

מאה וחמשים שנה אחרי האר"י ז"ל, קם הבעש"ט, ויסד את תנועת החסידות. קורא אני עליו, 'אשרי אדם עוז לו בך, מסילות בלבבם' [תהלים פ"ד, ו']. הוא היה עוז לו בך, בדביקות נפלאה וקדושה עליונה, ובזה

המרכז הצנוע לטיפוח אדם שלם בחכמה ומעשים, המאחד בקרב קירבת אלהים ואהבת הבריות, השגה גבוהה ומעשים טובים מפוכחים. ומדי פעם בפעם, קם בקרבנו ענק-רוח, המגלה מעמקים חדשים בתורה, ומאיר את שמינו עד כדי כך, שגם אצל האומות השפעתו ניכרת.

נביא כאן דוגמאות אחדות.

רבי שמעון בן יוחאי, היה המיוחד בין התנאים שעסק בתורת הסוד, שנרשמה ונקבעה על-ידי תלמידיו בספר הזוהר.

הוא קצת קיצר פה. זה לא שרשב"י היה היחיד, היו הרבה תנאים שעסקו במרכבה, כגון רבי עקיבא וכו'. רק שרשב"י ניתנה הרשות, לכתוב זאת בספר הזוה"ק. הרי היה גם את רבי נחוניא בן הקנה, שחיבר את ספר הבהיר. אך המיוחד ברבי שמעון בר יוחאי, שהוא פירסם את תורת הסוד בכתב.

העניין מבואר ע"י רבינו האר"י זיע"א בשער מאמרי רשב"י דף י"ט בזה"ל, דע כי נשמות הצדיקים, יש מהם שהם מבחינת אור המקיף, ויש שהם מן האור הפנימי. וכל אותם שהם מצד האור המקיף, יש בהם כח לדבר בנסתרות וסודות התורה דרך כיסוי והעלם גדול, כדי שלא יובנו אלא למי שראוי להבינם. והנה רשב"י ע"ה, היתה נשמתו מצד האור המקיף, ולכן היתה בה כח להלביש הדברים ולדורשן באופן שאף אם ידרשם לרבים לא יבינום אלא מי שראוי להבינם. ולכן ניתן לו רשות לכתוב ספר הזוהר, ולא ניתן רשות לרבותיו או לראשונים אשר קדמו לו לכתוב ספר בחכמה הזאת, עם היות שודאי היו יודעים בחכמה הזאת יותר ממנו. אבל הטעם הוא, שלא היה בהם כח להלביש הדברים כמוהו. וזמ"ש בריה דיוחאי ידע כו'. ובזה תבין גודל העלם ספר הזוהר אשר כתב רשב"י, שאין כל מוחא ומוחא יכול להבין דבריו יעו"ש, ובמ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך ע"פ ויוצא אליהם את שמעון ד"ה וכתבתי.

ממשיך הגר"ש וולבה וכותב כך, הגאון רבי דוד לוריא, מבית מדרשו של הגר"א, הוכיח בספרו

אותן לשמש מבצרי התורה, בסערות התקופות האחרונות, עד היום הזה. הלומדים 'מוסר' כפי המתכונת שהתורה הגאון ר' ישראל, מתפלאים תמיד מחדש, איך לימוד זה מגלה מעמקים לא־שערום בלב, מעמיק ומרומם, מטהר מדות ומעודד עליה. לימוד זה כרוך בחשבון־נפש ובצלילה לתוך הכוחות 'הכהים', כפי שקראם ר' ישראל – היום היינו קוראים להם תת־הכרתיים (ראה אור ישראל לר' יצחק בלאזר, מכתב ו).

ואכן, תלמידיו ותלמידי־תלמידיו היו גאונים בידיעת כוחות הנפש. הם ידעו לחדור לתוך מעמקי נבכי המחונכים, לפרק כוחות ולבנותם שוב, ולגדל תלמידים לתפארת. ר' ישראל חרש חריש עמוק בידיעת אדם וחינוכו.

הוא הקדים בזה את השיטה המודרנית של הפסיכולוגיה העמוקה מיסודו של פרויד. הדבר הזה התחיל, אחרי רבי ישראל סלנטר, מסתבר מאוד, כי אין זאת קדימה בזמן גרידא, אלא השפעה ממש, אם באופן ישיר או בעקיפין.

וכאמור, אור גדול המתגלה במקום אחד בעולם – זורח למרחקים, ובריחוק רב ממוקד האור, יכולים לקלטו ולהשתמש בו. וכמובן שאין הנרות החדשים שמדליקים ממנו, דולקים בכיוון המקורי של־אור.

במלים אחרות, הוא אומר כי כל הדברים הגדולים אשר התרחשו בעולם־המחשבה וכד', זה רק אחרי שגדול בישראל בנה איזה מגדל אור מסויים, פיתח שיטה מסויימת, ורואים כי אחרי שלב מסויים גם אצל הגויים הם באים וממשיכים את זה, אף כי בעיוותים כדרכם 'בקודש'.

*

דילגתי משהו ממה שהוא כתב מקודם, כי אינני יודע מהו פשר הדבר הזה. הרי אמרנו, כי כל המדע נהיה מגושם, אבל הוא אומר כי ישנו משהו אחד שאיננו מגושם. וזה לשונו, רק אסכולה פילסופית אחת, הצליחה לחנך טיפוס של אדם מורם מעם – הסטוא של צנון.

זכה לסלול מסילות חדשות בלבבם של־ דורות האחרונים, המעונים בחשכת הגלות. ההתחדשות הזאת בעבודה שבלב, הקיפה המונים רבים עד היום הזה. כנראה, אם במקום אחד בעולם מתגלה אור חדש בכח רוחני עצום, הוא הופך למציאות, הבוקעת אח"כ לתוך חוגים שונים, המרוחקים לעתים מרחק רב ממקום הופעתו המקורי.

גם לחסידות, מצינו הד בעולם הגויי. באמצע המאה השמונה־עשרה, ידעה מערב אירופה תנועה גדולה בשם פיאטיסמוס, כלומר תנועה של 'התחסדות'. אומות העולם, שהם 'מתחסדים'.

עקבותיה ניכרים היטב בשירה של אותו זמן, שהיתה ספוגה רגש דתי מובהק. עד סקנדינביה הגיעו השלכותיה. ממחוז דלרנה אשר בשבדיה, קמו אנשי כפרים שלמים, עלו לארץ ישראל והתישבו בירושלם. אגב, נכדיהם עדיין נמצאים שם, ובלטו לא פעם בשנאתם לישוב היהודי. שאיפתם היתה, לחיות חיי טוהר כפי הבנתם על אדמת קודש.

הם לקחו שיטה שיסודותיה הן 'התחסדות' – ויש להם בה איזו הבנה עקומה משלהם – אולם עכ"פ הדבר התחיל מהבעש"ט, ועבר אליהם. במקום זה, היה מתבקש לייחד את הדיבור על הגר"א מוילנה (ת"פ-תקנ"ח), אך השפעתו היא כה גדולה וכה מקיפה עד היום הזה, שאי אפשר לתארה במלים ספורות. הוא הטביע את חותם אישיותו ותורתו על כל פלגי היהדות, ולא ניתן לשער כלל באיזו מדה רישומו ניכר בכל העולם כולו.

הדבר מעניין. הוא סתם פה, ולא פירש. מי שיודע להסביר זאת, כיצד הגר"א השפיע בעקיפין על אוה"ע, שיאמר לנו.

במאה האחרונה, זכה כלל־ישראל להתחדשות עצומה בעבודה שבלב, ליראה טהורה ומדות טובות. רבינו הגאון ר' ישראל סלנטר, יסד את תנועת המוסר. אמנם התנועה לא הקיפה את ההמונים כפי שקיווה ר' ישראל, אבל היא חדרה לתוך הישיבות, וחוללה בהן אותה מהפכה אשר הכשירה

דרך אגב, צריכים לדעת לגבי העניין הזה, איך שהמדע התגשם, ועסק אך ורק דברים של 'עולם הזה', כי ניתקו זאת מהשורש, מהקב"ה, ישנו סיפור בכדי להמחיש קצת את זה.

זכורני כי מספרים על הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, שפעם אחת הוא היה צריך ללכת לאיזה מאורע, והתעכב משום-מה. אמרו לו, הרב, ה'טקסי' מחכה לך למטה. אמר להם, מה?

אינני יודע, מה המלים האלה. אם מישהו ימצא, מה פשר המלים האלה, ברוך יהיה. [הערת העורך: זאת טעות דפוס, וצ"ל הסטוא של זנון. הכוונה לזנון מכתיון, שהיה פילוסוף פיניקריוני, מייסד האסכולה הסטואית בפילוסופיה היוונית]. עכ"פ הוא אומר, כי ישנם פילוסופים גויים, שאצלם יש משהו רוחני. והוא מוסיף בסוגריים, (ומי יודע, אם לא גם הוא ינק מה"צנע לכת" של מיכה הנביא...).

* גם ידידנו הרה"ג חיים לוי שליט"א האיר עינינו בפענוח העניין, וזה לשונו:

מו"ר שליט"א אמר שאינו יודע מה פשר המילים "סטוא של צנון" שכ' הרב וולבה זצ"ל.

כנראה כוונתו על "זנון מקיטיון" (Zeno of Citium) שהיה הפילוסוף היווני רבו של אריסטו, שייסד את האסכולה הסטואית באתונה בסביבות שנת 300 לפנה"ס. השם "סטואים" נגזר מהמילה היוונית Stoa Poikile (הסטיו המגוון) – אכסדרת עמודים מעוטרת בציורים באגורה של אתונה, שם זנון וחסידי נהגו להתאסף וללמד. בניגוד לאסכולות אחרות שפעלו במבנים סגורים או פרטיים, הבחירה ללמד במקום ציבורי ופתוח לכל שיקפה את התפיסה שהפילוסופיה צריכה להיות נגישה וחיונית לכל אדם.

שלושת העקרונות הבאים מהווים את עמוד השדרה של הפילוסופיה הסטואית. כדי להבין אותם לעומק, כדאי לבחון כיצד הם מתחברים למערכת אחת שנועדה להפוך את האדם לחסין בפני תהפוכות הגורל.

1. עבור הסטואים, המידה הטובה אינה רק "התנהגות טובה", אלא מצב של שלמות תבונית. הם חילקו את העולם לשלוש קטגוריות: הטוב: המידות הטובות בלבד (חוכמה, צדק, אומץ ומתינות). אלו תמיד מועילות ואינן יכולות להזיק לעולם. הרע: ההפך מהמידות הטובות (בורות, עוול, פחדנות ופריצות). אלו תמיד מזיקות לנפש. האדישים: כל מה שלא נמצא בתוך הנפש – עושר, עוני, בריאות, חולי, תהילה או מוות.

החידוש הסטואי: הם טענו שבריאות או עושר אינם "טובים" כשלעצמם, כי אדם רשע יכול להשתמש בעושרו כדי להזיק. לכן, אלו כלים אדישים. עם זאת, הם חילקו את האדישים למועדפים (עדיף להיות בריא מאשר חולה) ולבלתי מועדפים, אך הדגישו שאיש אינו זקוק להם כדי להיות מאושר באמת.

2. זהו הכלי המעשי החשוב ביותר בסטואיזם. זנון ויורשיו (ובעיקר אפיקטטוס מאוחר יותר) טענו שהאומללות האנושית נובעת מבלבול פשוט: אנחנו מנסים לשלוט במה שאינו בשליטתנו, ומזניחים את מה שכן. בשליטתנו: הדעות שלנו, הכוונות שלנו, הרצונות שלנו והתגובה המוסרית שלנו לאירועים. לא בשליטתנו: הגוף שלנו, הרכוש שלנו, המוניטין שלנו, מזג האוויר ופעולות של אנשים אחרים.

הסטואי מתרגל "חוסן נפשי" על ידי השקעת 100% מהאנרגיה שלו בשיפור אופיו ותגובותיו. אם ירד גשם או אם מישהו העליב אותך, הוא מקבל זאת כנתון חיצוני שאינו יכול לשנות, ולכן אין טעם להתעצבן בגללו.

3. בשיח המודרני, "אדישות" נתפסת כחוסר אכפתיות או קור רוח. אך ביוונית, Apatheia פירושה "חוסר פאתוס" (חוסר תשוקה הרסנית). הסטואים האמינו שרגשות קשים כמו זעם, קנאה או פחד קיצוני הם תוצאה של שיפוט מוטעה: זעם נובע מהמחשבה המוטעית ש"נעשה לי עוול שאסור היה שיקרה". פחד נובע מהמחשבה המוטעית ש"דבר רע נורא עומד לקרות" (בעוד שרק אובדן המידה הטובה הוא באמת רע).

המטרה אינה להפוך לרובוט ללא רגשות, אלא להגיע למצב של Eupatheia (רגשות טובים) – שמחה, רצון טוב וזהירות תבונית. האדם הסטואי מרגיש כאב פיזי או צער, אך הוא אינו מוסיף עליהם "סבל נפשי" על ידי כך שיגיד לעצמו "זה נורא ואיום".

כנראה שזו כוונת הרב וולבה זצ"ל, ששיטה זו הובילה אותם לדרך חיים יותר מרומם.

ד"א, מש"כ שם בעולם הידידות, שקמו אצלנו ענקי דור שהשפעתם הייתה ניכרת גם אצל אומות העולם וכו' – אצלנו המושכל הראשון היה שזה מכוח זה לעומת זה' בהתגלמותה.

מקטני ת' חיב"א מני"ו.

ברוך יהיה, ולעולם יחיה.

הטקסי מחכה? ככה אתם אומרים? נאנת. פעם היו אומרים שה'נהג' מחכה, ועכשיו אומרים שה'טקסי' מחכה...

כבר לא מתייחסים לבני אדם, אלא מתייחסים לטקסי.

זאת הבחנה דקה. האדם הוא כבר לא הנקודה. הכל מלאכותי. ככל שהמכשירים נשתכללו ונתפתחו לאין ערוך, לעומתם בני האדם ירדו והתדרדרו ונפתחו לעין ערוך... רח"ל.

רק תוה"ק 'מייצרת' כיום 'בני אדם'.

בעניין 'עוגיות פורים', שרצוי להימנע מלקראם בשם אָזני המן.

בעבר דיברנו בס"ד, על עניין 'עוגיות פורים', אָזני המן.

לשמחתנו, ידידנו הרב יהודה חרזי הי"ו, נפק דק ואשכח, והוא מצא דבר חדש בעניין זה.

אנחנו כיום בשנת התשפ"ז, ומזכירים זאת כבר בשנת השל"ז, בצפת, מהרטי"ץ, הר"ר יום טוב צהלון, מתלמידי מרן הבית יוסף.

ישנה כאן אריכות, אביא בפניכם רק 'ראשי פרקים', וזה עורך יביא את המכתב בשלמותו וכדלקמן.

לק"י יום ט"ו אדר פורים דמוקפין התשפ"ו בשל"ז.

אל כבוד גדולת קדושת מרן רבינו שליט"א.

ידועה ומפורסמת הוראתו בקדושה שרצוי לשנות את השם של המאפה שנקרא "אזני המן" ל"עוגיות פורים" ושכך קיבל מאאמו"ר, וכנדפס באגרת הפורים אות ח', ובשע"ה ח"ג סימן קכ"ג סוף הערה ט'.

ועתה היום הזה, שהוא בעונות מקצת יומא דפגרא ליושבי הפרזות (עי' ברעק"א כתובות על דף י' ע"א בהגהת בנו מהרש"א) פשפשתי בספרים, לחזות מי הוא הראשון שפינה את השם "אזני המן". כי על אף שהחוש אומר כי נתחדש מקרוב, שָמָא ואולי הזכירוהו כבר מקודם.

ואכן נפלאיתי מאד, בראותי שנזכר הדבר עוד ע"י מהרי"ט צהלון בהקדמה לספרו לקח טוב

ד"ה טוב אמנה. וזה לשונו, ומכל מאכל אשר יאכל, בימים ההם בזמן הזה, אם האכל יאכל ביום הזה מינים ממיני אָזני המן, כטעם המן עשויים ומתוקנים, מטוגנים בצפיחית בדבש וכו' ע"כ.

מובן שבזמנם ומקומם עשו זאת מטוגן, בשינוי קצת מבזמנינו.

וספרו זה נדפס בצפת בשנת השל"ז, דהיינו לפני כ-450 שנה. ומתוך שחרז זאת בלשונו תוך מליצותיו, מובן שכינוי זה היה נפוץ ומוכר בזמנו, ומסתמא עוד הרבה לפניו. ואם כן, מאחר שכבר אישרוהו וקיימוהו גדולי הדורות דאז, כי לא מצאנו שערערו או פקפקו עליו, הגם שטעמא דמלתא מדוע נתנו למאכל שמכניסים לתוך פינו שם טמא, אין לנו רק על דרך הדרוש ולא ע"ד הפשט, וכנפוץ בספרים רבים תלי תלים של דרושים.

ואני לדידי לעצמי, אין בזה שאלה מעשית, משום שזכיתי להיות מתלמידי מרן שליט"א, והורגלתי ממנו שלא להיכנע ולא לוותר על שום פרט שיש בו צד חיסרון כל שהוא, מ"מ על הכל יש לשים לב במוצא שפתינו ולמעשינו, וההרגל הוא לא היתר וכו'.

ובהמשך – במכתב השני, הנדפס לקמן בשולי הדף – הוא מאריך, מי זה הרב יום טוב צהלון, כי יש שאמרו שישנם שניים, וזה לא מהרטי"ץ המפורסם, ובסוף הוכיחו שזה כן הוא.

ועיקר הנקודה היא, ומכל מקום נדרשתי לכתוב בזה, מפני הסובבים אותי ולחברים מקשיבים, שלהם מוקשה מאד לשנות ההרגל, שמא יש להניח להם ונאמר איש הישר בעיניו יעשה.

המצפה בכל לב לתשובתו, תלמידו הדבק מאד בתורתו, יודא בלא"א שי חרזי יצ"ו.

*

יישר חיליה לאורייתא, לעילא לעילא מכל ברכתא.

והנה כבר דיברנו על כך כבר מספר פעמים [בשיעור ויקרא-זכור ושמיני התשפ"ב בשל"ג],

שערי יצחק – השיעור השבועי

אבל ממה שמהרי"ט צהלון מזכיר את זה, אין ראייה שהדבר היה מפורסם בזמנם. כי מה שהוא כותב זאת בפשיטות, יכול להיות שזה רק כיון שהיה לו קשר עם ארץ איטליה, לכן הוא הכיר את זה. ממה שמישהו – ספר אחד – כותב זאת, אין הדבר מוכיח שהדבר היה מפורסם ונפוץ כבר בצפת בזמנם.

הרי אפילו מרן הבית יוסף, כתב לפעמים מנהגים, והחיד"א כבר מעיר בשו"ת חיים שאל, כי כיון שמרן, מרוב קדושתו, הוא לא היה מעורה עם הציבור, הוא חשב שכך פשט המנהג, אבל למעשה התברר כי המנהג הוא לא כפי שהוא כתב. א"כ יכול להיות שעוד

וגם יש לי עוד בכתובים על הנושא הזה, בנפלאות מתורתך על מגילת אסתר. אבל סה"כ בודאי שאנחנו לא שוללים את זה בצורה מוחצה, שהדבר אסור, אלא רק שזה לא ראוי.

המאכל הזה, בא בעצם מאומות העולם, מן הגויים. במקור, 'מן' זה גרגירי־פֶּרֶג, שמכניסים בתוך הבעק למאכל הזה. אז ממילא קישרו היהודים והעבירו את זה ל'הֶמֶן' וכו'. דיברנו על כך באריכות.

לא שאנחנו אומרים שאסור ח"ו להגיד כך, הדבר מותר, אבל הוא לא רצוי. לדעת שבעצם המקור של זה אינו מעם ישראל, זה בא בעיקר מאיטליה.

* במכתב נוסף, העלה כדלקמן:

לק"י ליל חמישי ט"ז אדר ה'תשפ"ו ב'של"ז.

לכבוד מרן שליט"א.

מפני הצורך לברר ולהוסיף כמה פרטים בענין השם "אזני המן" שמקורו כבר בלקח טוב למהרי"ט צהלון, נוסף ונאמר שהנה בשיעוריו שערי יצחק שנת תשפ"ב פרשיות ויקרא־זכור ושמיני האריך והרחיב הרבה בכל זה ומסקנתו בסוף פרשת שמיני שמקור השם הוזכר לראשונה בספר זרע שמשון שהודפס בשנת תקל"ח וזה ע"פ מה שכתבו בגליון זרע שמשון שהוא הראשון, ועתה מצאנו בס"ד מקור קדום יותר.

ומאחר שצורת מאכל זה הינה מהגויים בארצות איטליה וכמו שהאריך מו"ר שליט"א בשיעוריו שם צריכים אנו לדעת מי הוא מהרי"ט צהלון מחבר ספר לקח טוב, כי אם הוא המפורסם מחבר שו"ת מהרי"ט"ן מתיישב הדבר משום שהוא יהה גם באיטליה במשך חייו. והנה בהקדמת הספר לקח טוב (עמ' 23) כתבו שעל אף שהוכח כבר שמהרי"ט"ן הוא שחיבר את הפירוש למגילת אסתר עדיין קשה להכריע ולומר על דרך ודאי שלא היו שני חכמים בשם רבי יום טוב צהלון בזמנים סמוכים זה לזה ע"כ.

ואכן, באטלס עץ חיים ח"ו (עמ' 163) כתב בפשיטות שמהרי"ט צהלון מחבר הספר לקח טוב הוא הנקרא בן משה ואינו מהרי"ט"ן המפורסם הנקרא בן עקיבא ע"ש. בספר מחקרים בתולדות היהודים בארץ ישראל (תמר עמ' 176) הוכיח שמהרי"ט"ן המפורסם הוא מחבר הספר לקח טוב ע"ש. וכ"כ בפשיטות בארזי לבנון אנצ' לגאוני ספרד ערך יום טוב (עמ' 864).

ברם גם כשנאמר שמחבר הספר לקח טוב הוא מהרי"ט"ן המפורסם, לא באנו לכלל ישוב, כי באטלס עץ חיים הנז' כתב שהשנים בהם שהה באיטליה היו בשנת שס"ד וזה שלשים שנה לאחר שנדפס הספר, ולסוברים שמהרי"ט"ן המפורסם הוא בעל הלקח טוב מסכימים פה אחד שא"כ נמצא שנתחבר בהיותו כבן י"ז שנים בלבד. ועיין בספר דרך חיים (צהלון) ח"א בפתח דבר עמ' 27, שהאריך המחבר בשושלת משפחתו צהלון שמקורם מגורשי ספרד שבאו לאיטליה ור' משה צהלון התישב בצפת, ובנו הוא מהרי"ט"ן המפורסם מחבר הלקח טוב ע"ש.

ולאור זאת לכאורה נמצא דא"כ שנאמר צריך לומר שכבר בצפת היה מפורסם השם "אזני המן" ולא רק באיטליה. אא"כ נאמר שאביו ר' משה (ושאר האנשים אשר מסתמא באו איתו מאיטליה להתישב בצפת) פרסמו מאכל זה ומפני זה כתב זאת בנו מהרי"ט"ן בהקדמתו ללקח טוב בפשיטות כדבר מפורסם לכל.

כך נראה לי כעת סדר והצעת העניין

מאתי יודא חרזי יצ"ו.

והמקום ב"ה ישיב לו כגמולו הטוב, ואין טוב אלא תורה, ליהודים היתה אורה.

ישנו נדון בספרים, האם 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם' זאת מצוה מדאורייתא, כי בפשטות אין המדובר על העניין של שמירת הגוף מסכנות, אלא על 'כי לא ראיתם כל תמונה'. וכמו שעורר על כך המנחת חינוך במצוה תקמ"ו. ובס"ד דיברנו על כך בעבר. אבל, ישנם גדולים רבים הסוברים שזה ממש מדאורייתא, גם לכאן פשטות דב' הרמב"ם דלעיל היא כך, שכתב 'מצות עשה'. אמנם מצינו שגם דרבנן יכו"ל מוגדר בשם מצות עשה, כמ"ש בס"ד בשו"ת עולת יצחק ח"ג סי' ט"ז. עכ"פ כך סוברים התבואות שור והפרי מגדים והחתם סופר, שזאת ממש מצות עשה מן התורה.

א"כ אם האדם ידע ויתבונן כי עכשיו הוא מקיים מצות עשה, ונשמרתם מאד לנפשותיכם, ממילא לא יהיה עכשיו שיקול אחר, כגון בשביל מה להעיר את הילדים. זאת עצלות. ישנה מצוה לשמור. הזדמנות לקיים מצוה זו. דלאו כל שעתא ושעתא מתרחיש כי האיי גוונא. המחשבה שזו מ"ע מן התורה, תקל על היהודים מאד את הטרחה שבדבר.

אבל מצד שני, ישנם כאלה הטוענים, כמו ששמעתי בשם כמה תלמידי חכמים, כי הדבר בגדר לא שכיח היזקא, כי זה מתפרש על שטח גדול. א"כ למה צריכים לחשוש?

והגדיל אחד להגיד לי, כי זה נחשב טיפשות. יראה שוטה', כפי הסגנון שכתב בעל מסילת ישרים [פרק ט', ביאור מפסידי הזריזות] שאין צורך לחשוש לכל סכנה רחוקה.

הבא נעיין בדבריו, וזה לשונו שם, עוד ממפסידי הזריזות, הוא רוב הפחד וגודל המורא, מן הזמן ותולדותיו. כי פעם ירא מהקור או מהחום, ופעם מהפגעים, ופעם מן החלאים, ופעם מן הרוח, וכן כל כיוצא בזה. הוא הענין שאמר שלמה עליו השלום (משלי כ"ו, י"ג), אָמַר עֵצֶל שַׁחַל בַּדְּרֹךְ, אָרִי בֵּין הַרְחֵבוֹת.

מצד שני, הרי כתוב ונשמרתם מאד לנפשותיכם. כך הוא מקשה על עצמו.

תלמידי חכמים כתבו לפעמים מנהגים, והם לא ידעו ולא ביררו הדק היטב, היה נדמה להם כי כך הוא המנהג. ממילא מה שהוא הזכיר אזני המן, הדבר אינו אומר שזה היה נפוץ, שמא רק במשפחתו או בסביבתו הכירו ונהגו זאת, ולכן הדבר לא הכרח שכולם שם הכירו את זה.

אבל הנקודה הזאת, לא משנה הרבה. כי למעשה ישנו לכך מקור יותר קדמון מלפניו, לאכילת אָזני המן. הרי הבאנו בזמנו [בשיעור ויקרא-זכור התשפ"ב בשל"ג, בדף 6] את דברי רבי ישראל בן יוסף הישראלי, עניין שקשור עם מה שכתב רבינו חננאל וכו'. יש לו ספר הנקרא בשם מצוות זמניות, והוא אחד מתלמיד הרא"ש, הרבה לפני מהריט"ץ. נמצא שאכן הדבר היה בדורותיהם, אבל הם מקומות מסויימים בלבד.

תשובות לשואלים בעניין ירידה למקלט, וכניסה לחדר מוגן וכד' כעת בזמן האזעקות. הזדמנות לקיים מצות ונשמרתם מאד לנפשותיכם, ולא להתעצל בגלל הטרחה. מה נקרא יראה שוטה'. שכיח היזקא. מה שנוגע לעניין ונשמרתם מאד לנפשותיכם, ישנם רבים השואלים בעת ובעונה הזאת שהאיראנים שולחים טילים רח"ל וכו', ולפעמים צריכים עקב זאת לרדת למקלטים וכד', באמצע הלילה עם הילדים. והם אומרים, בשביל מה נטרח? אולי אפשר להישאר בבית, ואין צורך לצאת. להעיר את הילדים הקטנים, שאח"כ קשה להם שוב להירדם וכו'.

התשובה היא, צריכים לדעת כי כפי שמקיימים את מצות להניח תפילין, ישנה ג"כ מצוה של ונשמרתם מאד לנפשותיכם. שמירת הנפש, זאת מצוה, ע"כ אדרבה שהאדם יעשה זאת ברצון ובחשק. אדרבה לא להתעצל. כי זאת שמירה.

הרמב"ם כותב בפרק י"א מהלכות רוצח הלכה ד' בזה"ל, כל מכשול שיש בו סכנת נפשות, מצות עשה להסירו ולהישמר ממנו, ולהיזהר בדבר יפה יפה, שנאמר השמר לך ושמור נפשך. ואם לא הסיר, והניח המכשולות המביאין לידי סכנה, ביטל מצות עשה, ועבר על לא תשים דמים.

שערי יצחק – השיעור השבועי

היכן מגעת יראת הבהל, להפריש האדם מן המעשה הטוב, ואמרו (דברים רבה פרשה ח'), שבעה דברים אמר שלמה בעצל. כיצד? אמרו לעצל, הרי רבך בעיר, לך ולמד תורה ממנו. אומרים לו, הרב הגיע, לך תשמע את השיעור. והוא משיב אותם, מתירא אני מן הארי שבדרך.

רבך בתוך המדינה, אומר להם, מתירא אני שלא יהיה ארי בין הרחובות. אומרים לו, הרי הוא בתוך ביתך. אומר להם, אם אני הולך אצלו, אני מוצא הפתח נעולה וכו', עין שם.

הוא מחפש תירוצים, לעצלות שלו. זה לא שהוא מפחד, אלא שהוא עצל, רוצה להמשיך לישון, ולכן הוא מחפש לו המצאות רחוקות, וכל מיני דברים.

הא למדת, שאין היראה גורמת שיתעצל, אלא עצלה גורמת לו שיתירא.

וכל הדברים האלה, הנסיון היומי יעיד עליהם, ממה שכבר פשוט הוא ורגיל ברוב המון בני האדם, אשר זה דרכם פסל למו. ומשכיל על דבר, ימצא אמת לאמתו, ודעת לנבון נקל.

לכן ישנם החושבים, כי הירידה למקלט, זאת יראה שוטה'.

חושבני שהם לא צודקים. אדרבה, זה נקרא 'ערום ראה רעה'. 'ראה' היינו, אין צורך לראות בעיניים את הסכנה, אלא לראות בעיני השכל. דהיינו, ישנה סכנה רח"ל של טילים שמתפוצצים, סכנה איזמה ונוראה, אי אפשר לדעת איפה הטיל יפול. וישנם טילים שהם מתפצלים, אשר גרמו אסונות, למרחקים של עשרות מטרים.

כאשר אומרים שיש בכך חשש סכנה, אין פירושו שאולי יהיה סכנה. נכון שאי אפשר לדעת איפה הוא יפול, אבל הרי הדבר יכול להיות ח"ו גם באותו המקום.

וכעת נשמעת התראה לאזעקה, ומרן שליט"א והציבור אומרים יחד בקול רם את הפסוק פֶּלְכִי יוֹצֵר עֲלֵיךָ לֹא יִצְלָח. וְכָל לְשׁוֹן תִּקְוֶם אֶתְךָ לְמִשְׁפָּט. תִּרְשִׁיעֵי. זֹאת נִחְלַת עֲבָדֵי יְיָ וְצִדְקָתָם מֵאֵתֵי נְאֻם יְיָ [ישעיהו נ"ד, י"ז].

ועל כך הוא עונה, דע, כי יש יראה, ויש יראה. יש יראה ראויה, ויש יראה שוטה'. יש בטחון, ויש הוללות.

כי הנה האדון ברוך הוא, עשה את האדם בעל שכל נכון וסברא נכוחה, לשינהג עצמו על דרך טוב, וישמר מן הדברים המזיקים אשר נבראו לענוש את הרשעים.

ומי שירצה שלא ינהג עצמו בדרך החכמה ויפקיר עצמו לסכנות, הנה אין זה בטחון, אלא הוללות. והנה הוא חוטא במה שהוא נגד רצון הבורא יתברך שמו, שרוצה שישמור האדם את עצמו.

ונמצא שמלבד הסכנה המטבעת בדבר אשר הוא עלול אליה מפני חסרון שמירתו, הנה עוד הוא מתחייב בנפשו בקום עשה, בחטא אשר הוא חוטא. ונמצא החטא עצמו, מביאו לעונש.

ואולם השמירה הזאת, וזאת היראה המיוסדת על הנהגת החכמה והשכל, היא הראויה, שעליה נאמר (משלי כ"ב), ערום ראה רעה ונסתר, ופתיים עברו ונענשו.

אך היראה השוטה היא, שיהיה האדם רוצה להוסיף שמירות על שמירות, ויראה על יראה, ועושה משמרת למשמרתו, באפן שיגיע מזה ביטול לתורה ולעבודה.

והכלל להבחין בין שתי היראות, הוא מה שחילקו חכמים זכרונם לברכה, באמרם (פסחים דף ח' עמוד ב'), היכא דשכיח היזקא, שאני. [ובתשובה שעדיין לא נדפסה, הארכנו בס"ד בבירור סוגיא זו, ובשיטת הנצי"ב].

כי מקום שההיזק מצוי ונודע, יש להישמר. אך מקום שאין ההיזק נודע, אין לירא.

ועל כיוצא בזה נאמר (רש"י חולין דף מח:): ריעותא דלא חזינו, לא מחזקינן. ואין לו לחכם אלא מה שענינו רואות. הוא עצמו ענין הפסוק שהבאנו למעלה, ערום ראה רעה ונסתר. הא אינו מדבר, אלא בנסתר מן הרעה אשר רואה, לא ממה שיוכל להיות שיהיה אפשרי שיבוא.

وهוא ממש ענין הפסוק שהזכרתי למעלה, אמר עצל שחל בדרך וגו'. וחכמים זכרונם לברכה פירשו הענין כמין חמר, להראות עד

נשארים בביהמ"ד להמשך השיעור כרגיל, כי אין מקלט וכדומה, בקרבת מקום].

והרי המדובר בזמן מוגבל, של עד עשר דקות, א"כ צריכים להישמר מן הסכנה בזמן הזה.

והראיה היא, כדלקמן. מצד אחד, ישנה הלכה ידועה בהלכות ברכת הגומל, ארבעה שצריכים להודות – חולה, חבוש, יורדי הים, והולכי מדבריות – כאשר הם ניצלו מן הסכנה. וכתבו הפוסקים, כי אם האדם הכניס את עצמו לסכנה, לא נזהר, כגון שהוא גרם לעצמו את הנזק מבחינה רפואית, ואחר כך הוא ניצל ונתרפא, אסור לו לברך הגומל. אמנם מהר"ח פאלאגי סובר שאפילו אם אדם לקח סם המות וניצל, עליו לברך. אבל למעשה, לא נפסק כך להלכה.

בספר פסקי תשובות [סימן רי"ט אות י"א, עמ' תתע"ה הביא זאת בזה"ל, אם בידיים ובכוונה תחילה, הכניס עצמו למקום סכנה, ואפילו לחשש סכנה, או שבש"אט-נפש לא שמר על בריאותו, באופן שהרופאים הזהירוהו שהסכנה קרובה לבוא עקב אי שמירתו, אזי אינו מברך הגומל כשנתרפא. אלא אם ירצה, יברך בלא הזכרת שם ומלכות.

ואל תשיב על כך מהולכי מדבריות ויורדי הים, שמברכין הגומל אע"פ שבידיים ובכוונה נכנסו לשם. הרי מרצונו הטוב הוא ירד לים, וכי מי הכריחו לרדת לים?

وهוא מביא חילוק, בשם המנחת יצחק והציץ אליעזר [עיין הערה 54], בזה"ל, דשאני דברים אלו, שכך מנהגו של עולם, שלצרכי החיים השונים, עוברים דרך מקומות אלו, אף שיש בהם חשש סכנה. אבל אם הסכנה שכיחה ומצויה שם, ובלא הכרח ממש נוסע דרך שם, הרי זה חורג ממנהגו של עולם, ואינו מברך הגומל.

לצורך הפרנסה, הוא מסכן את עצמו. אכן יש חשש סכנה. זה מובן. אבל אם אדם יורד לים בלי סיבה, הוא לא צריך, אזי הוא חרג ממנהגו של-עולם. דהיינו, מה שהעולם נוהג להסתכן, לא מחשיב את זה סכנה, למרות שיודעים שיש

בזה סכנה, שפיר דאמי, כי ככה דרכו ומנהגו של-עולם, שלא חוששים בכה"ג לזה.

אם האדם חושש בדברים מסויימים, שיכולים להיות סכנות רוחניות, לדוגמא אם ישנם מקלטים שלא שומרים שם על צניעות כפי שצריך, או אם ח"ו מבחינה חינוכית החברה איננה טובה, אנשים שאינם ראויים, והדבר יכול להזיק, בפרט לילדים, על כך איננו מדברים. כי במקרה כזה, השמירה הכי טובה היא, לא ללכת למקום הזה. אבל מה שכן, צריכים למצוא את המקום שהוא יחסית הכי מוגן. אמנם זה לא כמו המקלט, אבל הוא עושה את ההשתדלות. כאשר הקב"ה מצווה זנשמרתם מאד לנפשותיכם, זה לא כאשר ח"ו יכולים להיות מכך מכשולים.

כמו-כן אם הורדת הילדים באמצע הלילה למקלט, גורמת להורים לחצים נפשיים, בעס וכד', אז יש לשקול במאזני צדק. עכ"פ להרחיקם מחלונות זכוכית שעלולים להתנפץ מהדרך הטילים רח"ל, ולהתפלל מעומק הלב לשמירתם. לשים ספרי קודש על יד מטתם, ולהניח שדאבה-פיגם, בכיסיהם.

ישנו כאן דיוק מאד יפה. כתוב, 'היה חולה, 'היה חבוש'. למה לא כתוב כמרכן, 'היה יורד לים', 'היה הולך למדבר'?

התשובה היא, כי זה להורות אפילו שאתה יורד לשם לכתחילה. זאת מותר. הדבר מדוייק בלשון חז"ל.

כך העלה הפסק"ת שם [בהערה 55], מדוייק לשון הגמ' והשו"ע, שלגבי הולכי מדבריות ויורדי הים כתבו לשון הוה, יורדי הים והולכי מדבריות, ולעניין חולה וחבוש כתוב לשון עבר, היה חולה, היה חבוש. ללמדנו, שבהולכי מדבריות ויורדי ים, אפילו לכתחילה נכנסים לשם, ולאחר יציאתם מברכין הגומל.

מה שהוא דרכו של-עולם, בזה אין חשש. אפילו שאכן יש בזה סכנה, אולם אלו הם צרכי החיים, ובני אדם לא מתייחסים לזה כאל סכנה. ממילא מה שבנ"א חושבים בודאי שזאת סכנה, זה פשיטא שצריך להישמר. אבל גם לגופו של

שערי יצחק – השיעור השבועי

הוא מדבר על אנשים שמגזימים בשמירתם, עושים דברים יותר מדאי. צריכים לעשות השתדלות, רק בדרך הרגילה.

שאלה מהקהל: אם האדם בתוך הבית בעת האזעקה, זה ג"כ נקרא לשמור, כי הוא לא מסתובב בחוץ, לא מזלזל.

תשובת מרן שליט"א: אבל ח"ו אם הטיל או חלקיו המתנפצים ממנו פוגעים בבית, הדבר לא יעזור לו.

המשך השאלה מהקהל: הדבר מוגדר כ'שכח' היזקא?

תשובת מרן שליט"א: לא. אתה מדבר על 'שכח', מבחינת שהדבר מצוי. אבל הכוונה היא, שיכול להיות היזק. שההיזק הוא קיים, לא שאולי יהיה היזק. מדוע אתה חושש על דברים שאינם קיימים עדיין בכלל? משא"כ בנ"ד, הרי בודאי שהדברים קיימים, אלא שאי אפשר לדעת היכן. והרי אין סיבה שהטיל יפול במקום ההוא, ולא במקום הזה. אם כן, הכל בחזקת סכנה. ועוד שזה רק לזמן מסויים. 'שכח היזקא' היינו שההיזק קיים בשטח, במציאות, לאו למימרא שעל כל צעד ושעל ישנה סכנה.

*

עב"פ יש ללמוד כזאת מדקדוק לשון המסילות ישרים, וכידוע כמה החשיבו הגר"א ואמר שעד פרק י"א במס"י אין מלה מיותרת. שכן כתב כי מקום שההיזק מצוי ונדע יש לישמר, אך מקום שאין ההיזק נודע אין לירא. דלכאורה ישנם דיוקים סותרים בדבריו, מריש דבריו משמע דרך בתרתי לריעותא שההיזק הוא נודע וגם מצוי אז יש לו לשמור, אבל אם נודע ואינו מצוי אין לו לישמר. ומסוף דבריו משמע דרך בתרתי לטיבותא שגם אין ההיזק נודע אז הוא שאין לו לירא, הא דאם הוא נודע אלא שאינו מצוי יש לו לירא.

אלא צ"ל כי שלוש דרגות יש בדבר. יש דרגא שההיזק מצוי ונדע, דאז אפילו במקום שלוחי מצוה יש לו לישמר, וכדמייתי המס"י מסוגיא דפסחים. ויש דרגא שההיזק נודע ואינו מצוי, ובזה מחלק הגמ' שם בין שלוחי מצוה למי

עניין. כשיש סיבה נחוצה, מותר לא לחוש לסכנה, כך שאין לסגור בכ"נ ובמ"ד, קל וחומר מיורדי הים והולכי מדבריות שרשאים להסתכן לצורך פרנסתם הגשמיים. אך אם יש מקלט סמוך, צריך ללכת שמה.

ולגבי מה שכתב רבי משה חיים לוצאטו במסילת ישרים, בנ"ד אין זו יראה שוטה ח"ו, כי הוא אינו שולל אלא 'שמירה על שמירה', יראה על יראה. דהיינו, מי שהוא מגזים בזהירותו. הוא 'עושה משמרת למשמרתו, ויהיה מזה ביטול לתורה ולעבודה'.

כלפי הטענה שהכל 'כתוב בשמים', ממילא לדעתם אם נגזרה גזירה לא תועיל שום שמירה. או בסגנון האשכנזים, 'לכל כדור, יש כתובת'. כבר השבנו בס"ד בעבר, מדברי הפלא יועץ, בטוב טעם ודעת.

ישנם החושבים, כי אולי יש בכך ביטול תורה. למשל, אם אדם מבטל תורה לצורך כך. אכן יכול להיות שהדבר יגרום לביטול תורה, אבל זה רק לזמן קצר. נראה שאין כוונת המסילת ישרים, על ביטול תורה של כמה רגעים, כמה דקות, אלא הוא מדבר על ביטול תורה גמור, שבגלל הדבר הזה הוא אינו לומד בכלל. כגון שהשיעור בביהמ"ד או ה'סדר' יתבטל לגמרי, או תפילה בציבור בבית הכנסת. משא"כ בנדון דידן, ולא עוד אלא שאפשר גם במקלט ללמוד, לא מחייב שיהיה ביטול תורה. אבל גם אם נגיד, כי בשביל לארגן את הילדים, צריכים לבטל תורה, הרי זאת היא קיום המצוה של ונשמרתם. ולחזק בהם אז את האמונה והבטחון בהשם יתברך.

בזמנו הארכנו על כך, בשיעור תזריע ומצורע שנת התש"פ בשל"א, לגבי מגפת ה'קורונה' רח"ל. אמרנו כי המקור של הפלא יועץ נערך שמירה, הוא מדברי המסילת ישרים בזה.

הוא ג"כ הביא זאת בזה"ל, ומכלל השמירה, שלא ישמור עצמו יותר מדאי, ולא יבטל עבודת קונו באמרו, שחל בדרך, ארי בין הרחובות.

כי בא בחיר צדקי. השכינה מגנת עליו, והוא מוגן. כגון במקום שיש בית מדרש, שלומדים בו תורה.

תגובת מרן שליט"א: הוא מתכוון, שהשכינה בגלותא. 'מגנת עלי בבית שביה', כשאנחנו שבויים בגלות. מהר"ש שבזי, בכל מקום שהוא חשב שהאנשים יפרשו את הדברים כפישוטם, כגון מה שכתב 'כלה יפיפיה', שאנשים חסרי דעה וידיעה יכולים לפרש כפישוטו, לכן הוא מיד לאחד מכן מסמיך דבר, שחייב שלא יכול להיות כפישוטו. ח"ו להוציא מליבם, לסתום להם את הפה. אנשים ריקים ופוחזים, או קלי דעת, יכולים להבין את הדברים כמשמעם. לכן הוא הוסיף זאת, כי להבנתך השטחית איך תפרש 'מגנת עלי בבית שביה', אלא בודאי שהמדובר על השכינה.

'משלוח מנות' נוסף מהרה"ג חיים לוי הי"ו, בעניין הכשפים והמזיקים, אם הם קיימים גם בזמנינו.

יש לנו עוד 'משלוח מנות', מידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו. שני דברים.

האחד, בעניין הכשפים שדיברנו בשיעור. וז"ל במכתבו, לק"י פורים ה'תשפ"ו ב'של"ז.

לכבוד מו"ר מרן הגר"י רצאבי שליט"א.

אשרטט דברים מועטים לשם משלוח מנות שלצערי איננה לפי כבודו, אולם אנו במזל דגים שהם משתוקקים לטיפין טיפין גם מעבר לים.

בהקשר למש"כ מו"ר בשער"י (תצוה עמ' 13) בעניין הכשפים, ראיתי דרוש טוב בעתו בספר יד יוסף (פרשת תצוה הדרוש השני) בהקדם מאמר חז"ל ילק"ש (תתרנז): ותאמר זרש אשתו וכל אוהביו יעשו עץ גבוה וגו' אמרה לו – אם יהודי הוא, אם תפילהו לכבשן האש כבר עלו חנניה וכו', אלא תלהו על העץ. כל דבר, תעשה משהו חדש, שהקב"ה לא הציל מזה.

ושם (סוף תתקנ"ו) מה ראה אומר לצלבו. אלא אמר, הרי השתא שמכל דבר הקב"ה יכול להצילם, הציל אברהם מן האש וכו' ישראל מן הים וכן מכל דבר, ומן הצלוב אינו יכול להציל. עכ"ל.

שאינו שליח מצוה (וכדאשכחן לישנא דמצוי כה"ג לעניין החילוק בין מיעוט המצוי למיעוט שאינו מצוי). ויש דרגא שלא לבד שאין ההיזק מצוי, אלא גם אינו נודע, דאז אפילו כשאינו שליח מצוה אין לו לירא. והמס"י רק מייתי מסוגיא דפסחים, דיש דרגות בענייני סכנה, ומזה מביא המס"י להיכא שההיזק אפילו לא נודע, דאז אפילו מי שאינו שליח מצוה אין לו לירא. וכמו שכתב כל זה בס' פי כהן, החונה סביב הספר מס"י שם, בדף קל"ה. ומזה נילף לנ"ד. על דרך זה כתוב גם בפירוש פתח המסילה דף קכ"ז, שנראה לבאר בכונת רבינו בעל מס"י, שיש בזה שלוש מדרגות. כי יש אופן שההיזק גם מצוי וגם נודע, ויש אופן שהוא אינו מצוי ואינו נודע. וגם יש, שהוא נודע אך אינו מצוי. והנה במקום שהוא מצוי ונודע, אז באמת צריך להישמר ממש. ובמקום שאינו מצוי ואינו נודע, אז אין לירא כלל, אלא רק לבטוח בקונו. אך במקום שההיזק איננו מצוי, אך נודע, אז צריך לירא קצת, אבל עדיין א"צ כ"כ להישמר אלא שעכ"פ יתבונן ויזהר יעוש"ב.

*

המשך השאלה מהקהל: ישנם הרבה בתי כנסיות, שאין להם לאן ללכת.

תשובת מרן שליט"א: לא דיברתי על זה. הנה עכשיו, בזמן השיעור, אנחנו נמצאים כאן וממשיכים כרגיל. התורה מְגַנָּא וּמְצַלָּא. וכן בזמן התפילות אנחנו כאן. אין הכי נמי.

שאלה מהקהל: ומה לגבי כולל אברכים?

תשובת מרן שליט"א: גם כן. אם ישנה להם אפשרות להישמר, שישמרו.

שאלה מהקהל: אם אדם לומד בביתו, זה ג"כ אותו הדבר?

תשובת מרן שליט"א: אם יש לו מקום בבית, שילך למקום הכי שמור בבית. למקום הכי פנימי, הכי מוגן שאפשר.

הערת הרה"ג משה שליט"א: אמרנו את זה בשבת, ב'שירה' של רבינו שלום שבזי, אהבת דוד וכו', תמצא שם כלה יפהפיה, בת נדיב הנקראה רעיה. מגנת עלי בבית שביה, ותבשר

שערי יצחק – השיעור השבועי

יש מהם – מהשדים – ביתיים, ודרים עם בני אדם, והם מהתלים ומלעיגים מהם, ישתו לעג כמים.

ויש אחרים, יושבים אצל המעיינות והנהרות, ואחרים בארץ מדבר ציה וערבה, בחורבות ומבואות המטונפות, ואחרים במרזבים, וכל מחשבותם להרע, כי הם לדמם יארובו וימהרו לשפוך דם. ואלו הם המתלבשים בגוף אדם ממש, ונראים לעיניים, כאשר כתבו רבים ונכבדים. ע"כ שומר נפשו ירחק מהם, מלבא בסודם ובחברתם, כי הם רק לרע ירצו, והיטב אין איתם.

ויש מין שדים הנק' דרגון, והם יראים מן הברק והרעם, גם מקולות כלי התותח הגדולים, ובורחים ומתחבאים בהחבא.

לכן, ישנם רבים האומרים שבארץ ישראל אין שדים, הם צודקים מבחינה מסוימת. מכיון שעם כל הדברים המצויים כאן שמרעשיים מאד, הם מפחדים. אפילו אלה שהיו בתימן ואמרו שראו בעצמם שדים, הם אמרו שבארץ ישראל אין שדים. וכבר אינני מדבר על כך, שלפעמים שם בתימן, מהדמיון והפחד, מהחושך והאפילה בלי חשמל, היו נכנסים לכל מיני דמיונות. אבל גם באופנים שזה כן היה אמיתי, פה בא"י הם שוללים את זה.

הדבר כבר כתוב בספר חסידים [סימן תס"ט] וז"ל, יש מזיק שקורין אותו דרגון בלשון יון, אם יכוחו בחרב לא ינזק וכו'. הוא מאריך על כך, ובהמשך הוא כותב, כשהוא במקומו, או בתוך בית, לא יזיק. אבל כשהוא יוצא, נשרף המקום.

וכשיש רעמים וברקים, הוא בורח. אם יכול, יברח בבית אצל אדם, או ינצל, ואז נלחמים ומורים חצים מיני מזיקים בשעת ברקים ורעמים.

*

במכתב שני, הוא – ידידנו הגר"ח לוי שליט"א – מביא לנו ג"כ עוד חידוש, אשר זהו חיזוק גדול למה שאמרנו, בעניין דברי התפארת ישראל, שכתב בשם מה"ר יעקב חאגיז, כי בזמנינו אין לזה שום מציאות כלל ועיקר, בכל

וזה מן התימה, כיון שאומרים וכן מכל דבר, האיך אמרו שמן הצלוב לא יציל? וראה מה שנדחק בזה מהרי"ט צהלון (לקח טוב, שם).

וליישב תמיהה זו, כתב היד יוסף בזה"ל, ידוע שהמן הרשע היה תולה כל הניסים שנעשו לאבותינו, במעשה כשפים. וכמו שאמרו במדרש (אסת"ר ז, יג) באגרות ששלח המן, דכתב בהם, היה עמהם א' ושמו משה בן עמרם, ובכשפיו נטל מקל אחד, לחש עליו, והכה בו את הים עד שנחרב וכו'.

לכן זרש אשתו המכשפה [עיינ רש"י (שמות יז, ט) שבני עמלק מכשפים היו. ועמלק כשפן גדול היה, וכל הפוסל במומו פוסל. חיב"א] התחכמה לומר שלא ימית את מרדכי רק בתליה, שיהיו רגליו מוגבהין מן הארץ, ושוב לא יוכלו הכשפים להצליח [רש"י סנהדרין מד: ד"ה דבעיא. חיב"א] ולא יצליח בכשפיו. לכך בשאר מיתות, יוכל להינצל מאש וממים ובאיזה דבר ע"י כשפים, זולת זה שבהיותו תלוי באויר לא יוכל לעשות כשפים. עכ"ל.

יתכן להאיר לפי הנ"ל בדרך הלצה – "תורה של-פורים", כי הטעם שהשדים פוחדים מברקים ורעמים ומתותחים, כפי שהביא מו"ר (שם עמ' 16), הוא ע"פ מ"ש בספר חסידים (סי' תע"ד), כשהמכשפים עומדים על הארץ, אז הממונים שבארץ ניתנים ביד המכשפים, שיש להם לעשות אז מה שהמכשפים חפצים.

זהו כפי הסיפור עם שמעון בן שֶׁטָח, במס' סנהדרין פ' נגמר הדין דף מה: שתלה שמונים נשים כשפניות שהיו באשקלון. הוא אמר לבחורים, שירימו אותן מהקרקע, כי הם לא יכולות לכשף כאשר אינם בקרקע.

אבל כשהם באויר, אז אין יכולים למשול בממונים. כי כשהם באויר לא נתן ממשלת האדם על הממונים, כי לא נבראו מן האויר. עכ"ל. ולפי זה השדים שלא נבראו מאויר, אין להם שליטה על דברים הפועלים באויר (ברקים ורעמים ותותחים), ועל כן הם פוחדים.

*

הבאנו זאת בשיעור בשם הספר נחלת יוסף, ומי שיעיין בפנים [בדף נ"ב] יראה כי כתב בזה"ל,

תן לחכם ויחכם עוד.
מקטני תלמידיך, חיב"א מני"ו.

*

אכן הדבר נכון, כך כתוב בספר נשמת חיים, רק שלפענ"ד קשה להגיד כי מ"ש 'גבר חכם בעוז', הכוונה בדבריו היא אליו. הוא כתב, שהוא בדק בכל העולם ואין, א"כ הוא סותר את עצמו.

'גבר חכם בעוז', גם אם תמצי לומר שהוא מתכוון אליו, מפני שהוא נלחם בתוקף, שזהו פירוש חדש, אבל הרי בספר שלו הזה, דהיינו נשמת חיים, הוא לא כתב את זה, שהוא בדק זאת בכל העולם. אדרבה, הוא כתב ההיפך, שבארץ הודו עדיין מחזיקים בזה, וכדלקמן. [אא"כ נאמר שזה היה אחרי הדפסת ספרו. וצ"ע]. לפי מה שהם כתבו בשמו, הוא בדק ואין, לא מצא. רק אנחנו אומרים, טוב, אבל רק הוא בלבד בדק. לא כמו שהתפארת ישראל כתב בשמו, שהוא שלח אנשים ושלוחים לכל העולם, שאז ההוכחה יותר חזקה כמובן.

בנשמת חיים, הוא מסביר למה ומדוע נשתנה הדבר מהעבר. וז"ל שם [במאמר שלישי, דף ע"ו], תדע ותשכיל אמיתת הדבר. הסכת נא ושמע דברי חכמים וחידותם.

הם אמרו, שכל זמן שהנבואה היתה שורה בישראל מסטרא דימינא, היו אומות העולם מתעסקים גם כן לידע העתידות עם השדים וכל סטרא דשמאלא. ויען שכל דבר מתחזק בהפכו, כמו שתראה רוח – צ"ל ריח – השושנה מתחזקת בתוך שומים נטועה. כשיש משהו מנוגד, אז ממילא זה מתחזק להתגבר על שכנגדו כידוע.

כל זמן שהנבואה היתה מתגברת בישראל, היה באומות העולם מתגבר סטרא דמסאבא. כקופים, רוצים להידמות לפעולות אדם. הלא ידעת דבר מנשה (פרק חלק) לרב אשי בחלומו, 'אי הות התם הות נקיט בשיפולי גלימא בשינד, ודקטת אבתראי'. פי' היית מגביה שפת חלוקך מבין רגליך כדי שתהא קל לרוץ והיית רץ לשם.

העולם. אפס. ואמרנו כי במחכת"ה הוא קצת הגזים בהעתקת דברי מהר"י חאגיז. וכעת הר"ח לוי כותב לנו דבר מעניין.

וזה לשונו במכתבו, רציתי להאיר לגבי מש"כ מו"ר בשער"י תצוה – זכור (תשפ"ו עמ' 14) להעיר באריכות על דברי התפארת ישראל. נראה לקוטן דעתי בס"ד כי עמדתי על שרשם של דברים. וכיון שהם באים באריכות, ויש צורך בהעמקה במקור מחצבתם, איני אלא מראה מקום למו"ר בלבד.

נראה שמש"כ רבי יעקב חאגיז ז"ל "גבר חכם בעוז בדורנו", כוונתו "לרב הפילוסוף רבי מנשה בן ישראל" כפי שמכונה בפי החיד"א (שם הגדולים מערכת ספרים נ' סי' מ"ח), שהיה בן-דורו, ואף הכינוי "גבר חכם בעוז" תואם לו, שהיה נלחם 'בעוז' בחכמי אומות העולם ומשתיקם. וראה בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' צב) שנשאל שאלה מהרב הנשי"א (ר' נתן שפירא) על אודות תרומה שקיבל מגויים באמצעות הרב מנשה בן ישראל.

הדברים מופיעים בספרו נשמת חיים (מאמר שלישי פי"ז) יעו"ש. ותראה שנפלה תפארת ישראל – דהיינו, התפארת ישראל לא צדק בנ"ד – באמרו שלקראת ביאת המשיח יתבטל הכישוף. שהרי כתב הנשמת חיים, שעוד היום באיים המערביים ובהודו שואלים מן השדים וכו' והם עודם מחזיקים במתנת אביהם "עד יבוא צדק עולמים".

ואם באנו לידי "הודו" – "וימות המשיח", הרי אפשר לומר את מילותיו של הרמב"ן (דברים יח, ט): "ואנחנו לא נוכל להכחיש דברים יתפרסמו לעיני הרואים", הלא הוא עדותו הנאמנה של הר"ר דניאל פריש בעל מתוק מדבש מה שראו עיניו ולא זר, כישוף של ממש ביפאן (הובא בשערי יצחק ה'תשע"ו לך לך עמ' 4) יעו"ש.

בזמנו הבאנו את הסיפור הזה, לגבי המחלה שהוא נפטר ממנה, כי הוא הלך לצורך טיפול שיעצו לו לארץ יפן, והוא מעיד מה שראה במו עיניו, כיצד אנשים מתרפאים בכוח הכישוף, ולכן הוא נמנע מכך.

שערי יצחק – השיעור השבועי

אשר שם נתפשט אות הנבואה והתורה האלהית, חשך בעדם ולא יצאו עוד לאור תרמיתם.

אינני חושב שהדברים הללו הם מוחלטים, שכביכול זה רק שמה בהודו. והראיה היא, שגם בארץ ישראל יש, כפי שמוכיח לנו עניין ר' יוסף גמדאני, שהבאנו ממנו סיפורים אמתיים. מה שכן, הדבר התמעט מאד, כפי שאמרנו. ובפרט מפני שהם פוחדים מכל הדברים המרעישים, אז הם הולכים למקומות רחוקים ושוממים. לכן מובן שהדבר בזמנינו אינו מצוי בישוב. לא כמו בעבר, שאנשים היו חיים במקומות בודדים, שהיה פחד, חושך ואפילה ושממה, מקומות לא מפותחים, כי שם הם היו יכולים להתקרב גם לבני אדם. משא"כ היום בזמנינו, שהם אינם יכולים להתקרב אצל בני אדם. לכן נצטמצם העניין למשהו קטן, מעט שבמעט.

והשם ברוך הוא ישמור עמו ונחלתו, מכל המזיקים וההנזקים, גם הרוחניים וגם הגשמיים. כי לא יטוש י"י את עמו, ונחלתו לא יעזוב. אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.
פרטים בטלפון: 050-4140741

מה לומר בזמן אזעקת אמת?

בשם מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א נמסר, שבזמן אזעקת אמת יש לומר פסוק זה שלוש פעמים.
כָּל-כְּלִי יוֹצֵר עֲלֵיךָ לֹא יִצְלַח וְכָל-לִשׁוֹן תִּקְוֶה אֶתְךָ לְמִשְׁפָּט * תְּרַשְׁעֵי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי יי וְצִדְקָתָם מֵאֵתִי נֶאֱמַר יי: (ישעיה נ"ד, י"ז)

* תרשיעי פירושו, תחייבי אותם במשפט, שהגויים יצאו חייבים, ועם ישראל יצאו זכאים, כמבואר במפרשים.

י"ל ע"י "אור ההלכה" 02-6420535

וכאשר התחילה הנבואה להסתלק מישראל, התחיל גם כן להסתלק פֶּחַ סטרא דשמאלא והרוחות האלו. ובאשר בזמן הורודוס עדין רוח ה' דבר אל מנחם, ומלתו על לשונו אל המלך והוא עודנו נער, שימלוך שלשים שנה ויותר, ואז נפסק מכל וכל הרוח הנבואי. כי אלו היו שְׂרִידִים מהנבואה גם בימים ההם עצמם, כפי הקרדאנו, ולא אחרי כן פסקו מכל וכל התרפים.

או אמור נא, שכל זמן שישראל זכו למעלת הנבואה לדעת העתידות, הניח הקב"ה לאומות העולם ענין רוחא דמסאבא, אשר לעת מן העתים היה גם כן מפרסם האותיות לבא עליהם. אמנם לאחר שפסקה מכל וכל הנבואה, לא רצה הקב"ה שיהיה עוד שום דבר בעולם שיאמר עליו הלא זה הוא חכם הרואה את הנולד.

ואם תקשה עלי, שלא פסקו מכל וכל. בהיות שיעוד היום, באיים המערביים, כשרוצים לשאול איזה דבר מהשטן, שותה א' מהם העשב הנקרא פיאוטה, ומשתכר עמה, ותכף נופל לארץ, והשד נכנס בו ושואלים ממנו דבר.

גם סיפרו סופרי העתים, שכאשר הגיעו אנשי פורטוגאל להודו, שמעו כי כבר היה מפורסם ביניהם ענין ביאתם לארץ, באשר השדים הגידו להם, ולא כיחדו שישא ה' עליהם גוי מרחוק מקצה הארץ, יטריד מנוחתם וירמסם ברגלם.

אשיבך מלין, שאמת הוא ששם עדין השדים והתרפים ידברו. וכן אמרו רז"ל על פסוק (בראשית כ"ה) ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות, וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי קדמה אל ארץ קדם. ששם טומאה מסר להם, וישלחם אל ארץ מדנחא, שהיא הודו. והם עודם מחזיקים במתנת אביהם. עד יבא צדק עולמים, עליו אמר ישעיה (סי' ג') והאלילים כליל יחלוף. וזכריה (סי' י"ג) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ.

אמנם הוא מוסיף ואומר, אולם בכל מקום מושבות ישראל, אסיאה אירופה ומצרים,